

Terorizam: Kontekst, financiranje i ekonomske posljedice

UDK:

343.341:323.28

343.341:341.24

343.359:341.24

Sažetak

Terorizam je prijetnja nacionalnoj sigurnosti i cijelom sustavu globalne sigurnosti. Međunarodni terorizam postaje sve rasprostranjeniji, kompleksniji, ambiciozniji u ciljevima te pogubniji za zaštićene vrijednosti i slobode pojedinaca u državama suvremene liberalne demokracije. Financiranje terorizma kao globalni i sigurnosni problem cijele međunarodne zajednice ugrožava vrijednosti zaštićene međunarodnim pravom. Pojam financiranja terorizma u teoretskim razmatranjima i u zakonskoj regulativi zemalja se često zajedno spominje s fenomenom pranja novca. Korištenje dobrotvornih organizacija, neprofitnog sektora, donacije individualaca i poduzeća, otmice, krađa i nezakonita prodaja umjetnina, postojanje fiktivnih računa, organiziranog kriminala te narkoterorizma, trgovine drogom i umjetninama, neki su od načina koji terorističkim organizacijama služe za prikupljanje znatnih količina financijskih sredstava. Protuteroristička politika treba dobiti primarno mjesto u rješavanju problema nacionalne i međunarodne sigurnosti, a pritom mora biti kompleksna i slojevita kao i sam terorizam. Hrvatsko zakonodavstvo također djeluje kao bitan čimbenik u sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma.

Ključne riječi: Terorizam, Financiranje terorizma, Pranje novca, Antiteroristička koalicija

UVOD¹

Terorizam je neosporno jedna od najdiskutiranijih tema današnjice iako se radi o fenomenu koji je poznat stoljećima. U kontekstu pojačanih prijetnji i nepredvidivosti terorizma, sve značajnijih posljedica terorističkih napada te sve kompleksnijih implikacija istih, tema terorizma prisutna je kroz rasprave u brojnim područjima. Ovaj rad analizira kontekst terorizma danas, njegovo financiranje i prateće aspekte te ekonomske posljedice terorističkih činova. Rad se temelji na mnogim sekundarnim izvorima te na intervjuima s istaknutim predstavnicima domaće i međunarodne akademske zajednice.

Poseban doprinos rada očituje se u analizi ove relevantne teme i zaključcima dobivenim kroz holistički pristup terorizmu s naglaskom na pravne i ekonomske aspekte. Prvi dio

¹ Ovaj je rad većim dijelom temeljen na diplomskom radu Matee Glavine "Financiranje terorizma", obranjenom 27.09.2017. na Katedri za ekonomske znanosti Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

rada obrađuje terorizam kroz aktualni kontekst i njegov povijesni razvoj te poziciju u medijima i implikacije za građanska prava. Drugi dio rada analizira modele i kanale financiranja terorizma te ekonomske posljedice terorističkih napada, dok se treći dio bavi sustavima za borbu protiv financiranja terorizma, i to na razini UN-a, EU, SAD-a i u Republici Hrvatskoj. Posljednji dio rada donosi zaključke ovog istraživanja.

1. TERORIZAM

Terorizam se može okarakterizirati kao pojava poznata stoljećima, dok borba protiv terorizma postoji koliko i sam terorizam. Borba protiv terorizma ostavlja dubok utisak na procese u liberalno-demokratskim državama. Pojedinac na Zapadu postaje žrtva terorističkih napada, ali istovremeno i žrtva sve veće kontrole koju provode legitimno izabrane političke vlasti. Dolazi do legitimnog ograničavanja ljudskih prava u ime zaštite i sigurnosti. Nameće se pitanje može li strah za vlastiti život i želja za sigurnošću nadvladati ideale koje promiču zapadne liberalne demokracije ili se tu krije nakana legitimno izabrane političke vlasti da uvede opću kontrolu nad svojim građanima.²

1. 1. TERORIZAM: POJAM, KONTEKST I POVIJESNI RAZVOJ

Pojam terorizam se prvi put javlja u političkom govoru prilikom opisivanja strahovlade koju je u Francuskoj uspostavio jakobinski režim, takozvani državni terorizam.³ Voltaire označava stanje tijekom 1769. godine kao "terorističke strahote vlasti" (*appareil de Terror*).⁴ Venner navodi kako se intelektualni korijeni terorizma nakon Francuske revolucije neprestano šire.⁵ Razlika terorizma i pobunjeničkih pokreta je u kredibilitetu, postojanosti te snazi i moći.⁶ Povijesno gledano, terorizam kao akt nasilja, izvršen u svrhu ostvarenja vjersko-političkih ciljeva, prisutan je u ljudskoj povijesti još od prvog stoljeća nove ere.⁷ Prvi val terorizma djeluje kao nasljednik anarhističke ere iz razdoblja s kraja 19. stoljeća. Dolaskom novog stoljeća rasadnik međunarodnog terorizma postaje carska Rusija, dok je druga žarišna točka bila Barcelona u kojoj je između 1903. i 1909. eksplodiralo više od osamdeset eksplozivnih naprava. Kao odgovor država slijedi jačanje i modernizacija policijskih snaga te stroža imigracijska politika.⁸ U hladnoratovskom razdoblju Zapadna Njemačka postaje glavni koordinator i politički lider po pitanju suzbijanja terorizma. Razvija se i međudržavna suradnja na području protuterorizma.⁹ Karl Dietrich Bracher ističe da "razlog što se Zapadna Njemačka, Italija i Japan nalaze pod utjecajem imperijalističke vlasti multinacionalnih kompanija predstavlja jedan od uzroka terorizma, što je vidljivo i iz frazeologije terorističkih grupa koje najavljuju borbu protiv svjetskog imperijalizma".¹⁰ No, u tom razdoblju u Vijeću UN-a dvotrećinsku većinu imaju novonastale zemlje Trećeg svijeta kao zemlje većinom nastale nasilnim putem koje su u terorizmu vidjele legitimno

² M. BRČIĆ, Terorizam i liberalno-demokratska država, Zbornik radova Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu, 18.01.2007., str. 6.

³ I. PRIMORAC, Etika na djelu, Kruzak, Zagreb, 2006., str. 54.

⁴ S. MARIĆ, Terorizam kao globalni problem, Medianali, No. 11, 25.4.2012., str. 87-102.

⁵ D. VENNER, Povijest terorizma, Alfa, Zagreb, 2005.

⁶ B. BADIE; D. BERG-SCHLOSSER; L. MORLINO, International Encyclopedia of Political Science, Volume 8., SAGE Publication, Inc., Los Angeles.

⁷ J. M. HANHIMAKI; B. BLUMENAU, An International History Of Terrorism – Western and Non-Western Experiences, Oxon: Routledge, 2013., str. 318.

⁸ *Ibid.*, str. 318.

⁹ F. J. C. HACKER, Criminals, Crezies: Terror and Terrorism in Our Time, New York, 1976., str. 337. i 342.

¹⁰ J. BECKER, The Story of the Baader-Meinhoff Gang, London, 1978., str. 353.

oružje u borbi naroda za slobodu.¹¹ Procvat terorizma uslijedio je u 1970-ih kada su osvanule, posebice na Bliskom istoku, mnogobrojne radikalne muslimanske skupine.^{12 13 14} "Islamistički terorizam ima karakter neteritorijalnih političkih i društvenih pokreta s lokalnim birokratskim organizacijskim strukturama, čime globalizacija kao spoj globalizacije i lokalizacije predstavlja obilježje suvremenog terorizma."¹⁵ Moderni terorizam kreće s pojavom Al Q'aide, koja svoj uspon i uspjeh zahvaljuje upravo onoj zemlji koja će je kasnije najsnažnije progoniti.¹⁶ Vođe liberalnih demokracija s ciljem ostvarivanja što većeg profita često su djelovali u naftom bogatim zemljama čime su "hranili nasilje i terorističku maštu koja se krije u svima nama".¹⁷ Riječ suvremeni označava "veću dostupnost informacija, bolju povezanost ljudi kroz komunikaciju preko raznih medija, brz tehnološki napredak te povećanje industrije naoružanja".¹⁸ Do kraja 20. stoljeća terorizam je smatran marginalnom prijetnjom međunarodnoj i nacionalnoj sigurnosti država, ali 11. rujna 2001. napadom na WTC¹⁹ postaje središnje pitanje organiziranja međunarodne sigurnosti. Taj akt terora upozorio je na potrebu rješavanja temeljnih uzroka iz kojih proizlazi terorizam.²⁰ Terorističke organizacije postaju protuzapadno orijentirane, imajući za metu institucije, simbole i građane liberalno-demokratskih država.²¹ Napad na SAD daje snažan input usklađivanju europskog zakonodavstva u cilju efikasnijeg suzbijanja terorizma i organiziranog kriminala.²² Nestabilnost Arapskog poluotoka protekom vremena raste, a 2010. počinje razdoblje Arapskoga proljeća koje predstavlja borbu naroda brojnih tamošnjih zemalja s ciljem rušenja diktature i razvoja demokratskog poretka. Istovremeno, svoj razvoj započinje i Islamska država. Postavlja se pitanje međunarodnopravnog priznanja te "države" koja raspolaže teritorijem, vlašću i stanovništvom.²³ Pučanstvo koje se nalazi pod okupacijom Islamske Države izloženo je bičevanju, sakaćenju, obezglavlivanju i razapinjanju.²⁴ "Porast islamskog ekstremizma i ISIL-ovih brutalnih činova te najavljuju da će se širiti sa svojim kalfatom prema Europi predstavlja jedan od problema za koji Europa mora pronaći rješenje s ciljem pomoći onima koji su podlegli fanatizmu i dogmatizmu. Ona mora sama po sebi predstavljati protuotrov fanatizmu."²⁵

Karakter se terorizma kroz povijest mijenjao. I u današnje vrijeme izražena je nemogućnost postizanja konsenzusa oko definiranja terorizma.²⁶ Terorizam je nekada predstavljao borbu za oslobođenje vlastitog naroda, teritorija, borbu za vjersku slobodu, za svrgavanje društvenog poretka, dok se danas pojam antiterorizam zna zamijeniti s pojmom teroriz-

¹¹ J. M. HANHIMAKI; B. BLUMENAU, *op. cit. (bilj. 8)*, str. 318.

¹² KULT, Terorizam – najveća prijetnja svjetskom miru. 2012., <http://kult.com.hr/rubrike/zabava/933-terorizam-najveca-prijetnja-svjetskommiru.html> (07.01.2015.)

¹³ H. VRTARIĆ, Sprječavanje pranja novca i financiranje terorizma, Seminarski rad, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Ekonomski fakultet u Osijeku, Osijek, 2015.

¹⁴ J. M. HANHIMAKI; B. BLUMENAU, *op. cit. (bilj. 7)*, str. 318.

¹⁵ P. MAHADEVAN, The Globalisation of Al Qaedaism, U: Strategic Trends 2013: Key Developments in Global Affairs, Center for Security Studies, ETH Zurich, 2013., str. 83.–101.

¹⁶ J. M. HANHIMAKI; B. BLUMENAU, *op. cit. (bilj. 7)*, str. 318.

¹⁷ J. BAUDRILLARD, Duh terorizma. Meander, Zagreb, 2003., str. 7.

¹⁸ S. MARIĆ, *op. cit. (bilj. 4)*, str. 87-102.

¹⁹ M. BILANDŽIĆ, Islamske oružane organizacije i islamizam na primjeru Bliskog istoka., 2008.

²⁰ D. DERENČINOVIĆ, Novi obzori suvremenog terorizma i antiterorizma, Akademija pravnih znanosti Hrvatske, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2007.

²¹ D. DERENČINOVIĆ, Ogledi o terorizmu i antiterorizmu, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2002., str. 25.

²² M. BILANDŽIĆ, Terorizam i restrukturiranje društvene moći, 15.3.2014.

²³ D. LAPAŠ, Intervju. Katedra za međunarodno pravo, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2014.

²⁴ L. NAPOLEONI, Uspon islamizma, 2014.

²⁵ J. KRISTEVA, Europa je ugrožena jer je suviše rafinirana, Jutarnji list, 18. listopada 2014.

²⁶ M. BRČIĆ, *op. cit. (bilj. 2)*, str. 6.

ma.²⁷ Temeljno opravdanje terorističkih akcija u centrima visokorazvijenih zemalja zasniva se na poistovjećivanju počinitelja s borbom za samoodređenje i samostalnost Trećeg svijeta.²⁸ Laqueur ističe da je današnji terorizam nediskriminativan i mnogo brutalniji.²⁹ Može se reći da se terorizam 20. stoljeća gradio na potpunom nepoštivanju vrijednosti ljudskog života i nepriznavanju razlika između nevinih i neumiješanih, čemu svjedoče i napadi poput bomba postavljenih na mjestima na kojima se okuplja velik broj ljudi, čime žrtvom nediskriminativnog terorizma može postati svaki pojedinac.³⁰ Uništavanja bez milosti, prema mišljenju Coopera, "ne može se opravdati nikakvim društveno-političkim uzrocima ili ciljevima terorizma".³¹ U sve povezanijem suvremenom svijetu terorizam postaje jedan od oblika borbe protiv novih kolonizatora, s naglaskom na negativne posljedice globalizacijskih procesa. Terorizam se može promatrati kao izraz političke i društvene krize te kao izraz nezadovoljstva političkim, socijalnim, gospodarskim i religijskim kretanjima. Iskorijeniti terorizam znači ukloniti njegove uzroke, uz očuvanje temeljnih ljudskih prava i sloboda svakoga pojedinca.³² Terorizam predstavlja sjecište politike i nasilja s težnjom prisvajanja moći. Terorizam nije vojno djelovanje, a terorističke organizacije nisu vojne organizacije.³³ On predstavlja smišljenu uporabu nezakonitog nasilja s namjerom prisiljavanja ili zastrašivanja vlasti ili društva kako bi se postigli ciljevi koji su politički, vjerski ili ideološki.³⁴ Terorističkim se činom "ne želi nužno steći ili promijeniti vlast, već se želi i prisiliti na određene postupke i odluke koje nisu u skladu sa zakonom", što je vidljivo na primjeru napada na željezničku stanicu u Madridu 11. ožujka 2004. Taj je napad imao za posljedicu djelovanje na španjolsku vladu da povuče svoje vojnike iz Iraka.³⁵ Laqueur tvrdi kako nema definicije koja može u potpunosti pokriti sve inačice terorizma koje su se pojavile kroz povijest, a istražujući suvremenu gerilu i terorizam tumači njihove sličnosti i razlike.³⁶ ³⁷ Antropolog Redfield ističe: "Upravo taj uznemirujući predmet promatranja, živa ljudska osoba, predstavlja najveći problem za strogi princip potpune znanstvene objektivnosti".³⁸ "Terorizam predstavlja socijalno konstruiranu kategoriju ljudskog ponašanja ovisnu o konkretnim okolnostima, sociopolitičkom kontekstu i namjerama aktera."³⁹ Bilandžić vjeruje da je sociološka znanost najprimjereniji pojedinačni znanstveni okvir za razumijevanje terorizma, prvenstveno zbog društvene uvjetovanosti terorizma i učinaka terorizma koji imaju socijalne posljedice.⁴⁰ Tilly istražuje terorizam kao političku strategiju koju primjenjuju oni koji nastoje centralizirati svoju moć.⁴¹ Prema Tomaševski, identifikacija uzroka političkog nasilja svodi se na četiri tipa terorizma determiniranih uzrocima.⁴² IEMP model Michaela Manna, koji se sastoji od četiri elementa, ideološke, ekonomske, vojne i političke moći, smatra se kao najprimjereniji

²⁷ S. MARIĆ, *op. cit. (bilj. 4)*, str. 87-102.

²⁸ DIMITRIJEVIĆ, Anarhizam i savremeni terorizam, Pregled, vo. LXX, br. 4., Sarajevo, 1980, str. 572.

²⁹ W. LAQUEUR, Terrorism: Old Menace in New Guise. U. S. News & World Report, 22.5.1978, str. 35-36.

³⁰ K. TOMAŠEVSKI, Uzroci terorizma, Institut za društvena istraživanja, Zagreb, 09.1981.

³¹ H. H. A. COOPER, What Is a Terrorist: A Psychological Perspective. Legal Medical Quarterly, vol. I, broj 1, 1977, str. 17-34.

³² A. BUŠLJETA TONKOVIĆ, Suvremeni terorizam- Globalna sigurnosna prijetnja i/ili oblik globalizacijskog djelovanja, 24.09.2014.

³³ M. BILANDŽIĆ, Sjeme zla, Plejada, Zagreb, 2014., str. 100-303.

³⁴ H. VRTARIĆ, *op. cit. (bilj. 13)*

³⁵ *Ibid.*

³⁶ W. LAQUEUR, Guerrilla: A Historical and Critical Study, Boston/Toronto, 1976.

³⁷ W. LAQUEUR, Terrorism, London, 1977.

³⁸ R. RADFIELD, The Primitive World and Its Transformations, Cornell University Press, Ithaca, 1953., str. 151-152.

³⁹ M. BILANDŽIĆ, *op. cit. (bilj. 22)*

⁴⁰ M. BILANDŽIĆ, *op. cit. (bilj. 33)*, str. 100-303.

⁴¹ TILLY, Terror as Strategy and Relational Process, International Journal of Comparative Sociology. 2005., str. 11-32.

⁴² K. TOMAŠEVSKI, *op. cit. (bilj. 30)*

okvir za analizu moći terorizma.⁴³ Bilandžić ističe kako temeljni okvir unutar kojeg treba potražiti odgovore za razumijevanje terorizma jest pitanje zašto određene društvene grupacije koriste terorizam kao strategiju, a teror kao instrument političke borbe.⁴⁴ Jenkins smatra da je terorist prema jednom čovjeku, terorist prema svim ljudima.⁴⁵ ⁴⁶Young navodi razliku između nekonzekvencijalističkog i konzekvencijalističkog stajališta pri definiranju pojma.⁴⁷ Primorac obrazlaže dva cilja terorizma, primarni i sekundarni, pri čemu je sekundarni cilj, nevine žrtve, izravno napadnut s namjerom da se neizravno napadne primarni cilj.⁴⁸ Terorizam ne predstavlja niti filozofiju ni pokret, a svoju rasprostranjenost može zahvaliti tome što se pokazao kao "jeftina, niskorizična i potencijalno veoma korisna metoda borbe za sve režime".⁴⁹

Terorizam predstavlja kontinuirani izazov legitimitetu vlasti, dok se terorističkim djelovanjima narušava normalnost ukupnog društvenog života i političkog poretka.⁵⁰ Djelujući kao potpredsjednik SAD-a George Bush definirao je teroriste kao "one koji ubijaju suce, novinare, članove vlade, policajce, svećenike i druge koji brane vrijednosti građanskoga društva, dok se za razliku od njih borci za slobodu nastoje pridržavati međunarodnoga prava i pravila civiliziranog ponašanja napadajući ciljeve, a ne nezaštićene civile".⁵¹ Nakon 11. rujna ta definicija gubi svoje značenje.⁵² Jenkins ističe da se teroristička strategija kreće u rasponu od privlačenja pažnje svjetske javnosti do disolucije društva i međunarodnog poretka.⁵³ Samo držanje taoca, s čime se može povući paralela glede događaja u kolovozu i rujnu 2014. kada su pripadnici Islamske države brutalno ubili otetu dvojicu američkih novinara, Jamesa Foleya i Stevena Sotloffa te britanskog humanitarca Davida Hainesa, povećava stupanj dramatičnosti. Brian Jenkins terorizam prikazuje kao "kazalište, to jest scenu na kojoj igra mali broj glumaca, a koji gleda poveći broj gledatelja kojima glumci šalju zastrašujuće poruke, poruke terora".⁵⁴ Jaser Arafat osuđuje terorizam ističući da: "Ni jedan stupanj otpora i ni jedna razina očaja nikada ne može opravdati ubijanje nevinih civila".⁵⁵ Svaka država svoj odgovor na političko nasilje bazira na vlastitim interesima, što dovodi do toga da su prosudbe pojedine države temeljni okvir za njeno određenje što terorizam jest, a što ne. Time su teroristi za određene pojedince zaista teroristi, dok su za druge oni istovremeno borci za slobodu i nacionalni osloboditelji.⁵⁶

Razlozi se terorističkih napada na Zapad ne mogu okarakterizirati samo kao napadi religiozne naravi, jer prave razloge treba tražiti u prevelikim nejednakostima koji su posljedica političke i društvene nepravde na svijetu.⁵⁷ Nejednaka distribucija kontrole nad gospodarskim resursima također je jedan od uzroka jer i sam terorizam utječe na gospodar-

⁴³ M. BILANDŽIĆ, *op. cit. (bilj. 22)*

⁴⁴ M. BILANDŽIĆ, Intervju, Katedra za sociologiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2015.

⁴⁵ B. M. JENKINS, *The study of terrorism: Definitional problems*, The Rand Corporation, 2002., <http://www.rand.orgpubspapers200P.pdf>

⁴⁶ D. PERKOVIĆ; R. MIKAC, *Izazovi i prijetnje narkoterorizma*, 02.02.2002.

⁴⁷ R. YOUNG, *Politički terorizam kao oružje onih koji nemaju političku moć*, 2004.

⁴⁸ I. PRIMORAC, *Terorizam i etika*, 1995., str. 56 -57.; 291-303.

⁴⁹ P. WILKINSON, *Terorizam protiv demokracije*, Golden marketing, Zagreb, 2002., str. 17, 29.

⁵⁰ M. BILANDŽIĆ, *op. cit. (bilj. 22)*

⁵¹ P. KALINIĆ, *Teror i terorizam*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2003., str. 33.

⁵² J. JURISIĆ; M. ŠAPIT, *Utjecaj terorizma na ulogu i djelovanje medija*, *Politička misao*, Vol. XLII, br. 4., 10.9.2005., str. 115-128.

⁵³ M. BILANDŽIĆ, *op. cit. (bilj. 33)*, str. 100-303.

⁵⁴ *Ibid.*, str. 100-303.

⁵⁵ T. COADY, *Terorizam, pravedni rat i krajnja nužda*, U: T. COADY; M. O' KEEFE, *Terorizam i pravednost*, Zagreb, Kruzak, 2004., str. 26-27.

⁵⁶ D. DERENČINOVIĆ, *op. cit. (bilj. 20)*

⁵⁷ K. BUTORAC, *Psihološki i organizacijski pristupi samoubilačkom terorizmu*, 2012.

sku moć država. Zapad propagira univerzalizam, što je u očima drugih nacija vidljivo kao imperijalizam.⁵⁸ Minimalna država, sloboda i jednakost općeprihvaćeni su ideali zapadnog svijeta, dok se državu shvaća kao nužno zlo bez prava na miješanje u privatni život pojedinca.⁵⁹ "Intrinzične slobode demokratskog društva čine terorističku propagandu regrutiranja i organiziranja jednostavnijom",⁶⁰ dok je istovremeno praksa pokazala da terorizam bolje uspijeva u otvorenim i pluralnim društvima, za razliku od totalitarnih režima.⁶¹ Prema riječima profesorice Stern, teroristi se bore protiv zapadne ideologije koja prema njihovom stajalištu dovodi do ponižavanja i neprihvatanja muslimanskog svijeta. Ali, vršeći terorističke akte nasilja koriste plodove modernizacije i westernizacije.⁶²

1. 2. TERORIZAM I MEDIJI

Terorizam za svoju potvrdu traži publiku, a ulogu u tom najviše igraju mediji koji često u javnost izbacuju neprovjerene, pa čak i netočne informacije. Prema mišljenju Napoleoni, jedna od glavnih osobina IS-a je modernost koja obuhvaća manipulaciju medijima.⁶³ "Teroristi razmatraju ulogu masovnih medija u širenju vlastitih poruka po svijetu kao jednu od osnovnih u postizanju svojih ciljeva."⁶⁴ "Terorizam koristi medije da pokaže svoju moć, pritom djelujući na psihološko stanje ljudi, izazivajući u njima strah i skrećući pozornost na svoje ciljeve koje tim činom žele postići."⁶⁵ Svojstvo same akcije teroriziranja predstavlja neki oblik medija, kao instrument za širenje poruka prijetnje i zastrašivanja.⁶⁶ Terorizam postaje "djelotvorno sredstvo za populariziranje političkih ciljeva i slanja prijetnji široj publici, osobito u otvorenim i pluralističkim društvima",⁶⁷ dok istovremeno dolazi i do pojave informacijskog terorizma.⁶⁸ Pozivi muslimanskoj populaciji za pridruživanjem terorističkim organizacijama, populaciji koja se osjeća nezadovoljno, obespravljeno i poniženo, nailaze na plodno tlo. Mnoštvo fanatika dolazi iz Europe kako bi se pridružili islamskim ekstremistima, unatoč tome što su odgojeni i odrasli u europskoj kulturi.⁶⁹ Svjetske baze podataka o svjetskim teroristima i terorističkim organizacijama razradile su profil terorista.⁷⁰ Masovno napuštanje država postavlja pitanje kako regulirati pitanje državljanstva i povratka u državu.⁷¹ Mediji trebaju doprinijeti da se "izvještavanjem utječe na uništavanje terorizma, a ne služiti kao podloga za terorističko djelovanje".⁷² Jim Bitterman smatra da treba ozbiljno razmisliti kako izvještavati o terorizmu jer "publicitet hrani terorističke akcije, a totalno medijsko ignoriranje nije rješenje".⁷³ Glede masakra u redakciji satiričnog lista Charlie Hebdo u Parizu, ravnatelj Islamske gimnazije dr. Ahmeda Smajlovića u Zagrebu oštro osuđuje taj barbarski i teroristički čin te ističe da su izvršitelji navedenog zločina pojedinci koji zlorabe

⁵⁸ L. PETTIFORD; D. HARDING, *Terorizam: novi svjetski poredak*, Mozaik knjiga, Zagreb, 2005., str. 50.

⁵⁹ M. BRČIĆ, *op. cit. (bilj. 2)*, str. 6.

⁶⁰ P. WILKINSON, *op. cit. (bilj. 49)*, str. 40.

⁶¹ S. NINIAH, *Prema definiciji terorizma*, U: T. COADY ; M. O' KEEFE, *Terorizam i pravednost*, Kruzak, Zagreb, 2004., str. 15-23.

⁶² STERN, *University Harvard*, Intervju, 2015.

⁶³ L. NAPOLEONI, *op. cit. (bilj. 24)*

⁶⁴ V. CYGANOV, *Media-terorizam: Terorizam i sredstva masovnoj informaciji*, Nika-Centr, Kijev, 2004., str. 22.

⁶⁵ S. MARIĆ, *op. cit. (bilj. 4)*, str. 87-102.

⁶⁶ J. JURIŠIĆ; M. ŠAPIT, *op. cit. (bilj. 52)*, str. 115-128.

⁶⁷ A. SCHMID, *Terrorism and the Media, Terrorism and political Violence*, 1989., 1(4), str. 539.

⁶⁸ I. PANARIN; L. PANARINA, *Informacionna vojna i mir*, Olma-Press, Moskva, 2003., str. 317.

⁶⁹ J. KRISTEVA, *op. cit. (bilj. 25)*

⁷⁰ C. A. RUSSEL ; B. H. MILLER, *Profile of a Terrorist. Terrorism: An international journal*, vol. 1, br. 1, 1977., str. 17-34.

⁷¹ W. BENEDEK, *Sveučilište u Grazu, Austrija*, Intervju, Zagreb, 2015.

⁷² S. MARIĆ, *op. cit. (bilj. 4)*, str. 87-102.

⁷³ S. MALOVIĆ, *Medijski prijevori*, Izvori, Zagreb, 2004., str. 77.

religiju zbog svojih ciljeva koji su ideološke naravi. Prema ravnatelju, govoreći o granici izražavanje mišljenja i slobode medija te vrijeđanja temeljnih duhovnih vrijednosti nekih ljudi, sloboda govora i izražavanja pravo je zajamčeno i islamom, ali se ne smije pretvoriti u govor mržnje.⁷⁴ U članku Gordane Vilović ističe se kako su novinari potrebni javnosti kao kontrola te kao čuvari demokracije.⁷⁵ U izdanju istih novina, Tenžera govoreći o slobodi izražavanja ističe da je to pitanje istine, a ne zlobe.⁷⁶ Komentirajući napad na urede časopisa Charlieja Hebdoa u Parizu, francuski predsjednik Hollande istaknuo je: "Radikalni islamizam hranio se svim kontradikcijama, utjecajima, jadom, nejednakostima, dugo nerješivim sukobima, a muslimani u svijetu prve su žrtve fanatizma, fundamentalizma i netolerancije".⁷⁷ Glavne se političke opcije u demokratskim društvima glede medijskih reakcija na terorizam mogu svesti na "politiku laissez-faire, različite oblike cenzure medija ili zakonske regulacije te na opciju medijske politike".^{78 79} "Kad ograničavamo slobodu informiranja u vrijeme terorističkih akcija, sve je jasno: u tim trenucima spašavamo ljude."⁸⁰ "Ono što nije objavljeno u medijima, nije se ni dogodilo", uzrečica je često korištena posljednjih godina u vrijeme informacijske i medijske ekspanzije.

1. 3. OGRANIČENJE GRAĐANSKIH PRAVA I BORBA PROTIV TERORIZMA

Terorističkim se napadima krši pravo na život, slobodu i sigurnost, ali on uzrokuje i dugoročniju posljedicu u obliku ograničavanja građanskih prava od strane vlasti napadnute države. Nakon 2001. dolazi do aktualizacije pitanja "kako i na koji način pomiriti principe učinkovitosti i demokratičnosti u uvjetima ugroženog ustavnog poretka i nacionalne sigurnosti, a da se pritom ustavnim ovlastima danim egzekutivi ne povrijede osnovni ustavni okviri te temeljne slobode i prava građana".^{81 82} U većini demokratskih država prevladava stav da su "izvanredne ovlasti krajnje izvan ustavno sredstvo sirove političke moći".⁸³ U izvanrednom stanju, poput onog koji je 2001. G. Bush proglasio u SAD-u, međunarodno-pravni dokumenti, s naglaskom na Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima i Konvenciju o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda Vijeća Europe, navode da postoje pravila o ograničavanju ljudskih prava.⁸⁴ To stanje ne smije dopuštati diskriminaciju na temelju rase, spola, jezika, religije ili socijalnog podrijetla.⁸⁵ Sve se više zanemaruje i pravo na privatnost, koje osigurava pojedincu stanje "nepoznatosti, neprematranosti i tajnosti".⁸⁶

Najveći problem predstavlja neznanje kako se boriti i obraniti u borbi u kojoj suprotstavljena strana direktno i vidljivo krši temeljna pravila međunarodnoga humanitarnog prava, odnosno Martensovu klauzulu koju stranke sukoba moraju poštivati bez obzira postoje li ugovornim ili običajnim pravom uređeni odnosi između njih.⁸⁷ Protuteroristički učinci

⁷⁴ L. PONGRAC, Razgovor Mevludi ef. Arslani, ravnatelj Islamske gimnazije dr. Ahmeda Smajlovića u Zagrebu i član Mešihata Islamske zajednice u Hrvatskoj, *Novine Global*, siječanj 2015., broj 4, str. 10-11.

⁷⁵ G. VILOVIĆ, *Novine Global*, siječanj 2015., broj 4, str. 10-11.

⁷⁶ M. TENŽERA, *Novine Global*, siječanj 2015., broj 4., str. 11.

⁷⁷ L. NAPOLEONI, *op. cit. (bilj. 24)*

⁷⁸ J. JURISIĆ; M. ŠAPIT, *op. cit. (bilj. 52)*, str. 115-128.

⁷⁹ A. SCHMID, *op. cit. (bilj. 67)*, str. 559-560.

⁸⁰ M. GELJMAN, *Terrorizam i mass-media*, Guelman, oskva, 2004., str. 23-24.

⁸¹ S. ŠEGVIĆ, *Antiterorizam- između sigurnosti i demokracije*, Pravni fakultet u Splitu, 01.12.2006.

⁸² K. KARDOV; O. ŽUNEC *Terorizam i građanska prava i slobode*, Društvena istraživanja, 14 (2005.) 6, str. 962.

⁸³ S. ŠEGVIĆ, *O ratnim ovlastima Predsjednika SAD nakon terorističkog napada 11. rujna 2001.* Zbornik PF Zagreb, br. 6/2002., str. 1248.

⁸⁴ M. BRČIĆ, *op. cit. (bilj. 2)*, str. 6.

⁸⁵ D. DERENČINOVIĆ, *op. cit. (bilj. 21)*, str. 72.

⁸⁶ C. WELLMAN, *Nova koncepcija ljudskih prava*, Rijeka, Izdavački centar Rijeka, 1992., str. 57-66.

⁸⁷ J. ANDRASSY; B. BAKOTIĆ; M. SERŠIĆ; B. VUKAS, *Međunarodno pravo 1,2,3*, Zagreb, 2010.

vojske dokazali su da su vojske nemoćne u borbi protiv terorizma.⁸⁸ Nadalje, opasnost od ispuštanja opasnih tvari, stalnog porasta kemijskog i biološkog oružja u svijetu i njihova laka dostupnost i iskoristivost povezana je s problematikom pristalica i sljedbenika ISIL-a diljem svijeta, koji predstavljaju opasnost i izvan granica okupiranih područja ISIL-om.^{89 90 91} Međunarodna zajednica tek nakon 10-godišnjeg razdoblja jačanja IS-a postaje svjesna njegove prave snage.^{92 93} "Terorizam se ne može suzbiti bez otklanjanja njegovih uzroka, a kad se ima u vidu da deset posto stanovništva raspolaže sa devedeset posto bogatstva u svijetu, lako je zaključiti da će se svijet teško riješiti problema terorizma."⁹⁴ Antiteroristička koalicija uočava da novi terorizam nije prijetnja tek nacionalnoj sigurnosti, već sustavu globalne sigurnosti. Sve se više stavlja naglasak na davanje prednosti vrijednostima vladavine prava, globalne svjetske sigurnosti i ljudskim pravima pred nacionalno-ideološkim ili regionalno-političkim.⁹⁵ Najvažniji izazovi protuterorističke politike na općoj razini su "definiranje realne slike te politička i moralna ocjena terorizma, strategijsko utemeljenje, odnosno primjerenost politike prirodi terorizma, dok se pored specifičnog preslikavanja općih izazova javljaju i posebni izazovi poput ocjene rizika i nacionalne ranjivosti, angažmana najvišeg političkog vodstva te usklađivanja različitih političkih stajališta o protuterorizmu".^{96 97} "Države nemaju adekvatno regulirano kazneno zakonodavstvo u vezi kriminalizacije novačenja za terorizam, a uz to ne postoji zadovoljavajući globalni normativni okvir za novačenje terorista. Dolazi do velikih razlika između SAD-a i europskih država oko toga je li za suzbijanje terorizma primjereniji kaznenopravni model ili model "rata protiv terorizma". U većini europskih država opća i posebna prevencija temeljni je cilj propisivanja i primjene kaznenih sankcija, dok u SAD-u dolazi do oživljavanja apsolutnih teorija o svrsi kažnjavanja kod kojih u ishodištu nije "korisnost", već "pravednost" kazne. No, takvo rješenje dovodi u pitanje osnove međunarodnog prava, prvenstveno Povelje UN-a, načelo zabrane primjene sile u međunarodnim odnosima, suverenitet država i ljudska prava."⁹⁸ Međunarodno pravo nastoji pronaći pravni temelj uporabe sile protiv terorističkih organizacija. U tu se svrhu često navodi pravo na samoobranu, sadržano u čl. 51. Povelje UN-a, ali uvjetovano prethodnim činom agresije. Vijeće sigurnosti nikada nije neki teroristički akt proglasilo agresijom, već ugrožavanjem međunarodnog mira i sigurnosti, koje prema Povelji UN-a nije opravdanje za samoobranu, već za uporabu kolektivnih mjera koje mogu uključivati, ali i ne moraju, uporabu sile.^{99 100} Tumačenjem terorizma kao prijetnje međunarodnom miru i sigurnosti povlači sa sobom nekoliko prednosti. Primarno, time se omogućuje provedba kolektivnih mjera UN-a, dok sekundarno prihvaćanjem direktne međunarodne odgovornosti terorističkih organizacija teroristi postaju izravno odgovorni na

⁸⁸ M. BILANDŽIĆ, *op. cit. (bilj. 22)*

⁸⁹ S. BOKAN, *Terorizam i biološko i toksinsko oružje*, 2003.

⁹⁰ D. DERENČINOVIĆ, *op. cit. (bilj. 21)*, str. 25.

⁹¹ D. DERNČINOVIĆ, *Novi antiterorizam na razmeđu depolitizacije i dejuridizacije*, Zbornik Pravnog fakulteta, Zagreb, svibanj 2002., br. 3-4, str. 546-573.

⁹² M. BILANDŽIĆ, *op. cit. (bilj. 33)*, str. 100-303.

⁹³ D. LAPAŠ, *op. cit. (bilj. 23)*

⁹⁴ D. DERENČINOVIĆ, *op. cit. (bilj. 20)*

⁹⁵ D. DERENČINOVIĆ, *op. cit. (bilj. 91)*, str. 546-573.

⁹⁶ Međunarodni simpozij na temu "Terorizam i sigurnost u 21. stoljeću : Jugoistočna Europa i svijet ", Zagreb, 25.-27.09.2002.

⁹⁷ L. MILIVOJEVIĆ KRULJAC, *Terorizam u hrvatskom kaznenopravnom zakonodavstvu*, Hrvatska pravna revija, 05.2006.

⁹⁸ D. DERENČINOVIĆ, *Suvremeni antiterorizam na raskrižju- kaznenopravna reakcija vs. rat protiv terorizma*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2007.

⁹⁹ D. DERENČINOVIĆ, *op. cit. (bilj. 20)*

¹⁰⁰ J. ANDRASSY; B. BAKOTIĆ; M. SERŠIĆ; B. VUKAS, *op. cit. (bilj. 87)*, 2010.

međunarodnopravnoj razini te gube zaštitu države svog državljanstva.¹⁰¹ Profesor Derenčinović prikazuje pozitivne primjere uporabe gospodarskih sankcija UN-a na slučaju Lockerbie.¹⁰² Profesor Lapaš izražava sumnju glede gospodarskih sankcija, koja postoji zbog silnih prigovora upućenih neefikasnosti gospodarskih sankcija.¹⁰³ Bivši glavni tajnik UN-a, Kofi Annan, u obraćanju Općoj skupštini UN-a 1999. ističe: "Moramo biti odlučni suprotstaviti se terorizmu i učiniti sve što je u našoj moći da to zlo iskorijenimo s lica zemlje. Međutim, sila koju ćemo upotrijebiti uvijek mora biti razmjerna i usmjerena samo prema osobama za koje postoje dokazi o njihovom terorističkom djelovanju. Ni u kojem slučaju nam nije dopušteno boriti se protiv terorista njihovim metodama- indiskriminacijskim nasiljem i terorom nad nedužnim ljudima".¹⁰⁴ Michael Moore smatra da lijek za međunarodni terorizam predstavlja "prestanak sudjelovanja u terorizmu".¹⁰⁵ Za oslobođenje od sigurnosnih prijetnji, ali i antiglobalizacijskih djelovanja poput terorizama, "potrebno je otkloniti uzroke te oblikovati globalizacijske procese koji će biti jednako pravedni za sve".¹⁰⁶ Prema mišljenju Lorette Napoleoni, snage se Koalicije trebaju okrenuti novom pristupu kojim bi priznale postojanje nove sile u regiji i prepoznale da je posrednički rat strategija koja se uvijek obija u glavu. Napoleoni smatra da je jedini način zaustavljanja sukoba tradicionalni pregovori.¹⁰⁷ Profesor Derenčinović smatra da osnovno obilježje postojećeg sustava predstavlja "preklapanje pravnih uređenja što dovodi do konfuzije", a kao rješenje vidi "sveobuhvatnu antiterorističku konvenciju te preventivno kriminaliziranje određenih postupaka kao što su apologija terorizma i novačenje terorista".¹⁰⁸ Prof. dr. sc. Vlatko Cvrtila, stručnjak za sigurnosna pitanja, ističe "kako se Europska unija u borbi protiv terorizma gotovo isključivo oslanja na represivni aparat, odnosno vojsku, policiju i tajne službe te kako upravo to dovodi do još većih rizika, posebno u kršenju ljudskih i građanskih prava".¹⁰⁹ Profesor naglašava i da je zaustavljanje terorističkih napada liječenje simptoma bolesti čiji uzroci su i dalje aktivni te se na njih tek treba djelovati¹¹⁰, u čemu se slaže i prof. Bilandžić također ističući da rješenje treba prvenstveno pronaći sagledavajući uzroke.¹¹¹ Za uspješnu borbu protiv terorizma "potrebno je kombinirati tri modela: upotrebu politike i diplomacije, provođenje zakonskog sustava i kaznenog zakonodavstva te vojne snage, uz izbjegavanje pretjerane reakcije i opće represije".¹¹² "Jedini način borbe protiv svih oblika terorista jest psihološki, djelovanjem na um i svijest ljudi, kao "oružjem" terorista protiv njih samih."¹¹³ Prije 250 godina Benjamin Franklin je upozorio da "oni koji se odriču esencijalnih sloboda da bi dohvatili malu i prolaznu sigurnost ne zaslužuju ni slobodu ni sigurnost".¹¹⁴ Borba protiv terorizma je nužna, ali uz očuvanje sloboda i najviših vrijednosti liberalne demokracije.¹¹⁵

¹⁰¹ D. DERENČINOVIĆ, *op. cit. (bilj. 20)*

¹⁰² *Ibid.*

¹⁰³ D. LAPAŠ, *op. cit. (bilj. 23)*

¹⁰⁴ D. DERENČINOVIĆ, *op. cit. (bilj. 91)*, str. 546-573.

¹⁰⁵ M. MOORE, *Bum, Bush, Boo*, Izvori, Zagreb, 2004., str. 131.

¹⁰⁶ A. BUŠLJETA TONKOVIĆ, *op. cit. (bilj. 32)*

¹⁰⁷ L. NAPOLEONI, *op. cit. (bilj. 24)*

¹⁰⁸ D. DERENČINOVIĆ, *op. cit. (bilj. 20)*

¹⁰⁹ R. OKIĆ, Europa odgovara represijom, je li to rješenje? *Novine Global*, siječanj 2015, broj 4, str. 13.

¹¹⁰ *Ibid.*, str. 13.

¹¹¹ M. BILANDŽIĆ, Intervju, Katedra za sociologiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2015.

¹¹² P. WILKINSON, *op. cit. (bilj. 49)*, str. 239.

¹¹³ S. MARIĆ, *op. cit. (bilj. 4)*, str. 87-102.

¹¹⁴ U. BECK, *Moć protiv moći u doba globalizacije*, Zagreb, Školska knjiga, 2004., str. 372.

¹¹⁵ M. BRČIĆ, *op. cit. (bilj. 2)*, str. 6.

2. 2. FINANCIRANJE TERORIZMA

2.1. EKONOMSKE POSLJEDICE TERORISTIČKIH NAPADA

Pojam financiranja terorizma postaje aktualan u posljednjih tridesetak godina kada se intenzivnije počinje koristiti kao sredstvo za ostvarivanje određenih političkih ciljeva.¹¹⁶ Mary Kaldor ističe da se globalni terorizam odlikuje novom organizacijom te snažnijim korištenjem medija i raznovrsnih metoda financiranja.¹¹⁷ Razvija se i sofisticiranija organizacijska struktura koja uključuje političku, obrazovnu i javnu komponentu.¹¹⁸ "Financiranje terorizma je pružanje bilo kojeg oblika financijske potpore teroristima ili onima koji potiču, planiraju ili su uključeni u terorističke aktivnosti."¹¹⁹ Definicija financiranja terorizma nalazi se i u 3. Direktivi Europskog parlamenta i Vijeća.^{120 121 122} Za terorističke aktivnosti nisu potrebna velika sredstva, već se teroristička djela velikih razmjera mogu počinuti s relativno malim iznosima novca. Temeljem procjena američke službe FBI, troškovi izvođenja napada na SAD 2001. iznosili su oko 400,000 USD¹²³, a u napadu je na direktan ili indirektan način bilo uključeno 448 fizičkih lica, 19 pravnih lica i 6 udruženja.^{124 125} Gledajući analize terorističkih napada u Parizu 2015. i Bruxellesu 2016. vidljiv je da je za njihovo izvođenje bilo potrebno svega 10,000 USD^{126 127}, dok je iznos potreban za pripremne radnje bio mnogostruko veći.¹²⁸

Napad:	Datum:	Procijenjeni troškovi ¹²⁹
Transportni sustav Londona	07.srpanj 2005.	£ 8.000 ¹³⁰
Bombaški napad na vlak u Madridu	11. ožujak 2004.	USD 10.000
Bombaški napadi u Istanbulu	15.&20. studeni 2003.	USD 40.000
Bombaški napad na JW Marriot hotel u Jakarti	05. kolovoza 2003.	USD 30.000
Bombaški napad na Baliyu	12. listopada 2002.	USD 50.000
Napad na USA brod Cole	12. listopada 2000.	USD 10.000
Bombaški napadi na veleposlanstvo u Istočnoj Africi	07. kolovoza 1998.	USD 50.000

Tablica 1: Procijenjeni troškovi provedbe terorističkih napada.¹³¹

¹¹⁶ Ž. PEDIĆ, Neprofitni sektor i rizik od financiranja terorizma, Ekonomska misao i praksa, 14.10.2009.

¹¹⁷ M. KALDOR, Terrorism as regressive globalisation, Open Democracy, London, UK, 2003.

¹¹⁸ Ž. PEDIĆ, *op. cit.* (bilj. 116)

¹¹⁹ An Advisory Guideline on Preventing the Misuse of Charities for Terrorist Financing. Narcotics Division, Security Bureau, Hong Kong, 2007.

¹²⁰ Direktiva Europskog parlamenta i Vijeća 2005/60/EC o sprečavanju korištenja financijskog sustava u svrhu pranja novca i financiranja terorizma, 09.08.2005.

¹²¹ *Ibid.*

¹²² Članak 2. hrvatskog Zakona o sprečavanju pranja novca i financiranja terorizma.

¹²³ U. KERSTEN, Međunarodni terorizam, doprinos policije u suzbijanju globalnog fenomena, Pogledi, Beograd, 2.2003, str. 6.

¹²⁴ H. SHATZ, To Defeat the Islamic State, Follow the Money, <http://www.rand.org/blog/2014/09/to-defeat-the-islamic-state-follow-the-money.html> (06/02/2016)

¹²⁵ J. DINIĆ, Pranje novca kao ekonomska dimenzija terorizma, U : Zborniku Pravnog fakulteta Sveučilišta Rijeka, 2016, br. 2, 967-980.

¹²⁶ Terror on a Shoestring: Paris Attacks Likely Cost \$10,000 or Less, <http://www.nbcnews.com/storyline/paris-terror-attacks/terror-shoestring-paris-attacks-likely-cost-10-000-or-less-n465711> (12.05.2016.)

¹²⁷ J. DINIĆ, *op. cit.* (bilj. 125), str. 967-980.

¹²⁸ D. BOLTA, Sprječavanje financiranja terorizma, Policija i sigurnost, vol 19., No. 4, Zagreb, 2011, str. 423.

¹²⁹ Troškovi navedeni u Rezoluciji Vijeća Sigurnost UN-a 1373, 2001.

¹³⁰ Home Office Velike Britanije, 2006.

¹³¹ Ured za sprječavanje pranja novca (financijsko-obavještajna jedinica), Ministarstvo financija Republike Hrvatske. Tipologije financiranja terorizma. Zagreb, 2012., str. 5, 7-13, 15-24., <http://www.mfin.hr/adminmax/docs/Tipologije%20FT-HR.pdf>

Empirijske studije terorističkih udara izvršenih u razdoblju 1970.-2007. pokazale su da je trećina udara bila usmjerena na gospodarstvo, dok istovremeno teroristički akti uvjetuju i značajan pad investicija u ciljanoj državi te utječu na tržišna kretanja. Primjer iz prakse vidljiv je na slučaju brutalnog terorističkog udara egipatske Islamske grupe na inozemne turiste u Luxoru 1997. koji je utjecao na pedesetpostotni pad turističkog prihoda. Egipćanima su trebale dvije godine da broj turista vrata na razinu prije udara. Nadalje, ekonomske posljedice udara na SAD 11. rujna dovele su do toga da su financijski gubici iznosili gotovo 100 milijardi dolara, dok je američko gospodarstvo izgubilo 1,8 milijuna radnih mjesta.¹³² Pad prometa u turizmu znači veliki ekonomski gubitak, a time su izravno pogođeni kafići, koncertne dvorane, avionske kompanije, no i vanjska trgovina zbog jačanja sigurnosnih mjera, kontrole i troškova osiguranja. Također, potrebno je izdvajati visoke premije za vojne akcije. Novac je neophodan za realizaciju pripremnih aktivnosti, kao i za izvođenje terorističkog napada.¹³³ "Formiranje, održavanje i širenje terorističke mreže zahtijeva velika financijska sredstva, dok su istodobno troškovi potrebni za izvođenje terorističkog napada simbolični u odnosu na pričinjenu štetu i gubitak ljudskih života".¹³⁴ Za izvođenje svakog terorističkog čina potrebna je logistička priprema¹³⁵ dok sve veća dostupnost sredstava za izvršenje terorističkog čina dovodi do demokratizacije nasilja, a troškovi terorističkih aktivnosti postaju determinirani metom napada i efektima koje teroristi žele postići u smislu spektakularnosti napada.¹³⁶ Preventivni mehanizmi obuhvaćaju suradnju financijskih i obavještajnih službi te međunarodnih organizacija, uz istodobno jačanje nacionalnih institucija koje se bave tom tematikom, dok sve izraženija postaje i potreba za otkrivanje terorističkih aktivnosti u pripreмноj fazi poput nabave naoružanja za izvođenje napada.¹³⁷

Posljednje izdanje Globalnog indeksa terorizma¹³⁸ navodi da je u posljednjih 15 godina u čak 8 od 9 regija Svijeta zabilježen porast terorizma dok je samo u Sjevernoj Americi zabilježen pad. Vrhunac u Sjevernoj Americi bio je 2001., a kao što je navedeno u grafu 1 ta je godina i jedan od vrhunaca u Svijetu posljednjih desetljeća. Prema istom Indeksu, smrti prouzročene terorizmom globalno su u porastu posljednjih godina dok OECD zemlje bilježe 1% smrtnih slučajeva uzrokovanih terorizmom u 2016. Ključni recentni nalazi ekonomije terorizma¹³⁹ uključuju podatak o globalnom ekonomskom utjecaju terorizma u vrijednosti 84 mlrd USD u 2016. što predstavlja pad u odnosu na dvije prethodne godine, no istovremeno se radi o vrlo konzervativnom izračunu koji isključuje neke komplementarne aspekte. U skladu s prethodno navedenim, potvrđuje se da su teroristički napadi postali jednostavniji za provedbu proteklih godina, a time su se i njihovi troškovi znatno snizili i sve češće ne iziskuju vanjsko financiranje.

¹³² M. BILANDŽIĆ, *op. cit. (bilj. 22)*

¹³³ K. SANDIĆ, Fenomen finansiranja terorizma putem pranja novca i uspostavljanje delotvornog sistema kontramera, *Vojno delo*, br. 1, Beograd, 2012, str. 380-400.

¹³⁴ J. DINIĆ, *op. cit. (bilj. 125)*, str. 967-980.

¹³⁵ *Ibid.*

¹³⁶ T. FRIEDMAN, *The Lexus and the Olive Tree: Understanding globalization*, New York, Farrar, 1999., str. 17.

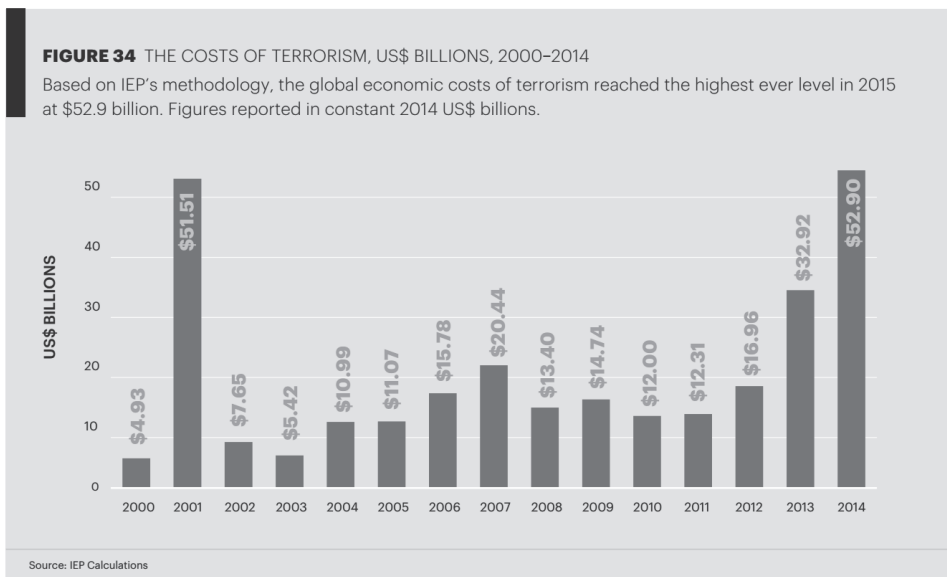
¹³⁷ J. DINIĆ, *op. cit. (bilj. 125)*, str. 967-980.

¹³⁸ Institute for Economics and Peace (2017): *Global Terrorism Index 2017: Measuring and understanding the impact of terrorism*. str. 4-5 <http://visionofhumanity.org/app/uploads/2017/11/Global-Terrorism-Index-2017.pdf>

¹³⁹ Institute for Economics and Peace (2017): *Global Terrorism Index 2017: Measuring and understanding the impact of terrorism*. str. 4-5 <http://visionofhumanity.org/app/uploads/2017/11/Global-Terrorism-Index-2017.pdf>

FIGURE 34 THE COSTS OF TERRORISM, US\$ BILLIONS, 2000–2014

Based on IEP's methodology, the global economic costs of terrorism reached the highest ever level in 2015 at \$52.9 billion. Figures reported in constant 2014 US\$ billions.

NOTE: Figures include property damage from the September 11 attacks.⁹⁹

Graf 1: Troškovi utjecaja terorizma, mlrd USD, 2000-2014¹⁴⁰

Unatoč značajnim troškovima koje terorizam izaziva globalno, posebno u nekim sektorima i višestruko u konfliktnim područjima, podaci pokazuju da financijska tržišta bivaju tek privremeno potresena terorističkim zbivanjima¹⁴¹. Ekonomska se aktivnost odgađa iz jednog perioda u drugi i dolazi samo do kratkoročne promjene ili prenamjene sredstava kao primjerice u mjere borbe protiv terorizma naspram troškova nastalih mjerama prevencije. Zanimljivo je napomenuti da istraživanja¹⁴² pokazuju da teroristički napadi kao oblik psihološkog rata protiv društva stvaraju bitno veću percepciju rizika u usporedbi sa stvarnim rizikom. Razlozi toga su slojeviti i mnogobrojni i izvan su dometa ovoga rada.

2.1.1. Širok spektar financijskih izvora

Izvedeci terorističke napade teroristi koriste širok spektar financijskih izvora i organizacija za svoje aktivnosti. Fondovi namijenjeni za financiranje terorističkih činova većinom se nalaze u nekooperativnim zemljama koje ne poduzimaju mjere za sprječavanje financiranja terorizma.^{143 144} Često se koriste i velika financijska tržišta sa centrima u najrazvijenijim državama svijeta jer pružaju mogućnost širokog spektra usluga kroz napredan sistem platnog prometa.¹⁴⁵ Osiguravanje financijskih sredstava i njihova učinkovita alokacija od izuzetnog je značaja za djelovanje terorističkih skupina. Opseg troškova ovisi od veliči-

¹⁴⁰ Myers, J. (2015). What is the economic impact of terrorism? World Economic Forum <https://www.weforum.org/agenda/2015/11/what-is-the-economic-impact-of-terrorism/>

¹⁴¹ Economist (2015). Why terrorism has a limited impact on markets. <https://www.economist.com/blogs/buttonwood/2015/11/investing>

¹⁴² Economist (2016). Terrorism: Learning to live with it. <https://www.economist.com/news/international/21706250-people-are-surprisingly-good-coping-repeated-terrorist-attacks-america-and>

¹⁴³ Zadatak FATF-e je i nadzirati države glede uspostave standarda za borbu protiv pranja novca i/ili financiranja terorizma.

¹⁴⁴ Ž. PEDIĆ, *op. cit.* (bilj. 116), 14.10.2009.

¹⁴⁵ K. SANDIĆ, *op. cit.* (bilj. 133), str. 380-400.

ne pojedine terorističke organizacije, izabranog dometa njenog operativnog djelovanja te stupnja sofisticiranosti napada koje ta skupina izvodi. Male, decentralizirane i neovisne organizacije uključuju male mreže koje upravljaju same sobom te financiranje provode na način koje se ne razlikuje od svakodnevnih aktivnosti, čime kupovina oružja potrebnog za teroristički napad ne postaje sumnjiva. Za razliku od njih, financijske potrebe većih terorističkih organizacija svrstavaju se u dva osnovna područja: na izravne troškove povezane sa određenim operacijama te na šire troškove organizacije potrebne za razvoj i održavanje infrastrukture pomoći s ciljem promoviranja ideologije.¹⁴⁶ Prikupljena sredstva terorističke organizacije uglavnom namjenjuju za kupovinu ili najam objekata koji služe kao utočišta ili mjesta osposobljavanja i obuke članova; nabavu oružja; uporabu prijevoznih sredstava te za plaćanje novčanih naknada obiteljima ranjenih i umrlih članova.¹⁴⁷ Izravni troškovi obuhvaćaju troškove za provođenje operacija, troškove za plaće, životne potrebe i komunikaciju te troškove za obuku, putovanja i logistiku.¹⁴⁸ Potrebna je i nabavka krivotvorenih dokumenata, što također predstavlja važan izdatak za mnoge terorističke mreže.¹⁴⁹ Terorističke mreže trebaju i novac za uzdržavanje pripadnika terorističkih organizacija tokom perioda "spavanja".¹⁵⁰ Terorističke se organizacije financiraju iz zakonitih i nezakonitih izvora, iz državnih sponzorstava, tzv. sigurnih luka te iz neuspješnih država.¹⁵¹ Govoreći o zakonitim izvorima, oni uključuju zlouporabu dobrotvornih organizacija, zlouporabu zakonitih poslovnih aktivnosti i samofinanciranje. Dobrotvorne ili humanitarne organizacije su one od društvenog povjerenja, sa pristupom značajnim izvorima novčanih sredstava. Neke su međunarodnog karaktera čime se osigurava okvir za provođenje operacija i financijskih transakcija na nacionalnoj i međunarodnoj razini, a posluju u okvirima manje zahtjevnih zakonskih propisa u odnosu na financijske institucije i druge gospodarske subjekte, što ih pritom čini atraktivnim izvorima za financiranje terorizma.¹⁵² ¹⁵³ Zlouporaba zakonitih poslovnih aktivnosti postoji kod poslovnih aktivnosti koje ne zahtijevaju značajna ulaganja te kod djelatnosti koje se baziraju na gotovinskim transakcijama (*cashintensive business*). Samofinanciranje kroz vlastita sredstva samih terorista i njihove rodbine podrazumijeva ušteđevinu, a može uključivati i novčana sredstva osobe ili organizacije koja nije direktno uključena u planiranje ili provođenje terorističkog akta. Korištenje zakonitih novčanih sredstava ili fenomen pod nazivom crno pranje (*black-washing*) predstavlja postupak kod kojeg se čisti novca pretvara u crni novac namijenjen terorističkim potrebama.¹⁵⁴ Nezakoniti izvori predstavljaju sredstva stečena kriminalnim aktivnostima u svrhu financiranja terorističkih akata poput trgovine oružjem, trgovine narkoticima, prijevare kreditnim karticama i čekovima ili iznuđivanja. Uz sve navedeno, i državna sponzorstva, tzv. sigurne luke i tzv. propale države, predstavljaju ključne izvore podrške terorističkim organizacijama.¹⁵⁵ Nadalje, financiranje terorističkih organizacija moguće je i kroz osiguranje sredstava putem različitih formi organiziranog kriminala.¹⁵⁶ Navias i Wechler ističu kako je Al Q'aida prikupljala financijska sredstva na četiri načina: legalnim poslovima i investicijama, primjerice u vlasništvu Osame bin Ladena je bilo građevinsko poduzeće Al Hifra Construction and Development Co. Ltd i poduzeće Wadi al Aqiq; na kriminalan način proizvodnjom i prod-

¹⁴⁶ Ured za sprječavanje pranja novca (financijsko-obavještajna jedinica), *op. cit. (bilj. 131)*, str. 5, 7-13, 15-24.

¹⁴⁷ S. ŠEGVIĆ, Antiterorizam u kontekstu borbe protiv organiziranog kriminala, 01.09.2009.

¹⁴⁸ Ured za sprječavanje pranja novca (financijsko-obavještajna jedinica), *op. cit. (bilj. 131)*, str. 5, 7-13, 15-24.

¹⁴⁹ *Ibid.*

¹⁵⁰ J. DINIĆ, *op. cit. (bilj. 125)*, str. 967-980.

¹⁵¹ Ured za sprječavanje pranja novca (financijsko-obavještajna jedinica), *op. cit. (bilj. 131)*, str. 5, 7-13, 15-24.

¹⁵² *Ibid.*

¹⁵³ *Ibid.*

¹⁵⁴ *Ibid.*

¹⁵⁵ *Ibid.*

¹⁵⁶ J. DINIĆ, *op. cit. (bilj. 125)*, str. 967-980.

jom narkotika čime se ostvarivalo od pola milijarde do milijarde dolara godišnje u Afganistanu; krijumčarenjem cigareta; financijskim prevarama i donacijama bogatih muslimana, istomišljenika. Također, materijalna potpora se prikupljala i uz pomoć nevladinih organizacija i dobrotvornih priloga.¹⁵⁷ Najpoznatije muslimanske dobrotvorne organizacije za koje se smatralo da financiraju terorističke skupine su kuvajtska Islamic Relief Organization i saudijske Muslim World League i International Islamic Relief Organization.^{158 159} Nadalje, unutar same Al Q'aide financijska su sredstva među pojedinim ćelijama kolala na četiri načina: krijumčarenjem novca; uz pomoć globalnog bankarskog sustava; korištenjem formalnog islamskog bankarskog sustava, nastalog kao rezultat činjenice da muslimanima vjera ne dozvoljava zaračunavanje kamata te korištenjem podzemnog bankarskog sustava poznatog kao *hawala* (arapski transfer).^{160 161} Zbog nedostatka birokratskih procedura i bankarskih formalnosti vezanih za provjeru identiteta korisnika usluga, *hawala* sistem predstavlja idealan kanal za prijenos novčanih sredstava između privatnih i fizičkih osoba.^{162 163} Imovina terorističke organizacije Al Q'aide iznosila je pet milijardi američkih dolara sa godišnjim prihodima od više desetaka milijardi dolara, dok su procjene glede imovine i prihoda Islamske države Iraka i Levanta još uvijek u tijeku, prvenstveno zbog velikog broja nepoznatih izvora financiranja.^{164 165 166} Rezolucija OUN iz 2015. ističe da se financiranje terorističke organizacije ISIL odvija kroz: trgovinu naftom, iznudama, otmicama te prodajom dragocjenih predmeta kulturnog nasljeđa nekih država.¹⁶⁷ "Jačajući i šireći se ISIL se domogao velikih količina kalašnjikova, SA-7 protuzrakoplovnih raketa, Osa protuoklopnih bacača jugoslavenske proizvodnje, ali i krupnijeg oružja poput T-54 i T-72 tenkova, VBR-ova, posjeduju nekoliko Scud raketa, a raspolažu i s nekoliko M198 haubica, Humvee vozila i jednim Blackhawk helikopterom koje su zarobili od Amerikanaca u Iraku. No svijet najviše zabrinjava činjenica da su pripadnici ISIL-a iz Sveučilišta u Mosulu ukrali nuklearne materije. Iako je glasnogovornik IAEA¹⁶⁸ Gill Tudor izjavio da je količina premalena da bi se od toga moglo stvoriti oružje za masovno uništenje, sama činjenica da ISIL u svom posjedu drži tako opasno oružje izaziva strah."¹⁶⁹

2.1.2. Metode prijenosa financijskih sredstava terorističkih organizacija

Tri osnove metode prijenosa novčanih sredstava namijenjenih financiranju terorizma su korištenje financijskog sustava, korištenje međunarodnog trgovinskog sustava te korištenje fizičkog prijenosa novca putem tzv. *cash couriers*.¹⁷⁰ Brzina i lakoća financijskog sustava omogućuje teroristima učinkovit prijenos novčanih sredstava između različitih ju-

¹⁵⁷ S. ŠEGVIĆ, *op. cit.* (bilj. 147)

¹⁵⁸ S. M. NAVIAS, *Finance Warfare as a Response to International Terrorism*, Massachusetts, Blackwell Publishing, 2002., str. 61.

¹⁵⁹ F. W. WECHSLER, *Strangling the Hydra - Targeting Al Qaeda s Finances*, New York, 2001., str. 131-132.

¹⁶⁰ S. ŠEGVIĆ, *op. cit.* (bilj. 147)

¹⁶¹ F. W. WECHSLER, *op. cit.* (bilj. 159), str. 134-135.

¹⁶² J. DINIĆ, *op. cit.* (bilj. 125), str. 967-980.

¹⁶³ Ured za sprječavanje pranja novca (financijsko-obavještajna jedinica), *op. cit.* (bilj. 131), str. 5, 7-13, 15-24.

¹⁶⁴ H. SHATZ, *op. cit.* (bilj. 124)

¹⁶⁵ J. DINIĆ, *op. cit.* (bilj. 125), str. 967-980.

¹⁶⁶ *Ibid.*

¹⁶⁷ *Ibid.*

¹⁶⁸ International Atomic Energy Agency.

¹⁶⁹ "Vojom brutalnošću ISIL utjeruje strah u kosti, a ovo je pet stvari koje bi trebali znati o njima", <http://kult.com.hr/isil-5-stvari-koje-biste-trebali-znati/> (09.2017)

¹⁷⁰ Ured za sprječavanje pranja novca (financijsko-obavještajna jedinica), *op. cit.* (bilj. 131), str. 5, 7-13, 15-24.

risdikcija.¹⁷¹ Fizički prijenos omogućuje prijenos sredstava bez da se izlažu mjerama sprječavanja pranja novca i financiranja terorizma, stoga neke terorističke grupe konvertiraju gotov novac u zlato ili plemenite metale, u cilju prijenosa istih izvan financijskog sustava. Takav prijenos se često koristi u zemljama Srednjeg Istoka i Južne Azije, gdje je električno bankarstvo slabo razvijeno, u velikim dijelovima Afrike i Srednjeg Istoka te u Europi, kako bi se sredstva namijenjena financiranju terorizma držala podalje od financijskog sustava i rizika da budu otkrivena.¹⁷² Istraživanje sumnjivih transfera novca predstavlja izazovan posao za financijske i obavještajne službe, dok presijecanje kanala financiranja terorizma predstavlja bitnu stavku u borbi protiv terorizma. Stoga, preventivna djelatnost obavještajnih službi i financijskih institucija država igra veliku ulogu u sprječavanju terorističkih napada.¹⁷³

2. 2. SLIČNOSTI I RAZLIKE S KAZNENIM DJELOM PRANJA NOVCA

Pojam financiranja terorizma, u teoretskim razmatranjima te u zakonskoj regulativi zemalja, često se spominje zajedno s fenomenom pranja novca. Počeci fenomena pranja novca povezani su s Alphonseom Caponeom. Capone je osuđen zbog neplaćanja poreza, a njegov kraj motiviran je odlukom Vrhovnog suda SAD-a, gdje se u presudi protiv Manley Sullivana prvi puta razmatralo pitanje oporezivanja "prljavog novca". Vrhovni je sud zauzeo stav kojim nedvojbenom smatra obvezu plaćanja poreza na neprijavljeni prihod od nezakonitog poslovanja.¹⁷⁴ ¹⁷⁵ Pranje novca predstavlja proces kojim se želi zametnuti trag pravog izvora nezakonito stečenog novca, pri čemu se iskorištava financijski, a sve češće i nefinancijski sektor.¹⁷⁶ Izrazom prljavi novac može se okarakterizirati svaki novac stečen kaznenim djelom i sva imovina koja proizlazi iz tog novca, što posljedično znači da pranje novca bez prethodne kriminalne aktivnosti ne postoji.¹⁷⁷ Američki Ured za sprječavanje pranja novca (FinCEN) opisuje taj proces kroz tri faze: fazu polaganja, oplemenjivanja i integracije, gdje se u fazi polaganja sredstva iz kriminalne djelatnosti ulažu u financijski sustav.¹⁷⁸ Faza polaganja predstavlja najopasniju fazu za kriminalca jer tada još postoji izravna veza između novca i kriminalca.¹⁷⁹ Sljedeća faza oplemenjivanja predstavlja fazu u kojoj perači brojnim transakcijama počinju prikrivati trag pravog izvora novca te legalnim transakcijama prebacuju novac na račune u zemlji i inozemstvu.¹⁸⁰ U fazi integracije perači integriraju svoja sredstva u ekonomiju i financijski sustav te ih miješaju s dopuštenim sredstvima, čime otežavaju detekciju pravog izvora novca.¹⁸¹ Završna faza predstavlja integraciju nezakonitih sredstava koja su postala zakonita i koja su uspješno uronjena i položena u financijski sustav, odakle i naziv - faza sušenja, odnosno centrifugiranja.¹⁸² Ističe se kako proces pranja novca nikad ne prestaje, jer bez obzira na to koliko je faza

¹⁷¹ *Ibid.*

¹⁷² *Ibid.*

¹⁷³ J. DINIĆ, *op. cit. (bilj. 125)*, str. 967-980.

¹⁷⁴ S. CINDORI, Pranje novca. Doktorska disertacija, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2015, str. 28.-30., https://bib.irb.hr/datoteka/419791.Doktorska_disertacija.doc (06.01.2015.)

¹⁷⁵ H. VRTARIĆ, *op. cit. (bilj. 13)*

¹⁷⁶ Smjernice 2005/60/EZ

¹⁷⁷ S. CINDORI, Sustav sprječavanja pranja novca, Financijska teorija i praksa, Zagreb, 2007.

¹⁷⁸ I. MAROS, Uloga i ovlasti Ureda za sprječavanje pranja novca, Policija i sigurnost,(3-4), 1999., str. 241-242.

¹⁷⁹ P. LILLEY, Dirty Dealing: The Untold Truth About Global Money Laundering, Kogan Page, London, 2000., str. 51-52.

¹⁸⁰ *Ibid.*, str. 53.

¹⁸¹ I. MAROS, *op. cit. (bilj. 178)*, str. 241-242.

¹⁸² B. BLUNDEN, The Money Launderers: How They Do It, and How to Catch Them at It. Chalford, Management Books, 2001., str. 24.

prljavi novac prošao i koliko su oblika nezakonita sredstva promijenila, takva sredstva nikada neće biti čista u očima zakona.¹⁸³ "Procijenjena vrijednost "oprano" novca u jednoj godini iznosi 2-5% globalnog bruto društvenog proizvoda ili 800 milijuna \$ - 2 trilijuna US \$."¹⁸⁴ ¹⁸⁵ Europske porezne oaze za fizičke osobe nalaze se u: Švicarskoj, Lihtenštajnu, San Marinu, Gibraltaru i Britanskim kanalskim otocima, dok su za pravne osobe u Andori, Campioneu i Monaku.¹⁸⁶ Sličnost ova dva kaznena djela vidljiva je u tome da terorističke skupine, kao i kriminalne organizacije koje se bave pranjem novca, grade i održavaju financijsku infrastrukturu i mrežu pomoću koje će izvršiti nekoliko faza i sve potrebne radnje, kako bi prikupljena sredstva završila u rukama terorista.¹⁸⁷ No, ta dva kaznena djela imaju i određene razlike. Za razliku od motiva pranja novca, financiranje terorizma nema u svojoj biti stjecanje profita, već je uvijek obojeno ideološkim razlozima koji mu daju određenu apstraktnu dimenziju.¹⁸⁸ Stoga, u procesu financiranja terorizma ne dolazi do toga da je "porijeklo sredstava ono što ih čini kriminalnima, nego je to njihova upotreba ili težnja da se upotrijebe za financiranje terorističkih činova".¹⁸⁹ "Terorističke organizacije "prljavi" novac provode kroz financijske sisteme koristeći metode pranja novca zbog tajne i kriminalne prirode svojih djelatnosti, sprječavajući time mogućnost da planirane terorističke aktivnosti budu otkrivene od strane financijsko-obavještajne službe."¹⁹⁰ U situacijama u kojima se terorizam financira prljavim novcem, osobe uključene u terorističke aktivnosti nastoje da ilegalno stečene prihode uključe u legalne tokove protoka kapitala na globalnom financijskom tržištu.¹⁹¹ ¹⁹² Slijedom stvari, problem financiranja terorizma "nije bilo moguće riješiti jednostavnim povezivanjem tog djela s kaznenim djelom pranja novca".¹⁹³ "Oba fenomena imaju poguban utjecaj na ekonomske i političke aspekte funkcioniranja država i cjelokupnog međunarodnog sistema. Potrebna je konstantna razmjena informacija o sumnjivim financijskim transakcijama između obavještajnih službi država koje se bore protiv terorizma te implementacija standarda i preporuka usvojenih pri međunarodnim organizacijama kao put k prevenciji pranja novca i/ili financiranja terorizma."¹⁹⁴ Sve veće značenje se pridaje visokorizičnim poslovima u okvirima privatnog, korespondentnog, digitalnog, virtualnog i *off-shore* bankarstva, kao i specifičnostima islamskog bankarstva te banaka koje posluju na načelima kršćanske etike.¹⁹⁵ Početkom 20. stoljeća javlja se sve veća potreba za borbu protiv pranja novca, a međunarodne organizacije poput MMF-a, FATF-a, Moneyval-a, G-20, Egmont grupe i OECD-a izrazile su spremnost i odlučnost u provođenju aktivnosti sprječavanja ovog rasprostranjenog i ozbiljnog globalnog problema.¹⁹⁶ FATF, Moneyval i Wolfsberg grupa preporučuju donošenje smjernica za pristup temeljen na procjeni rizika s namjerom identificiranja proizvoda, usluga, geografskih lokacija i klijenata

¹⁸³ R. CLAESSENS, *Money Laundering*, 2000., str.23.

¹⁸⁴ <http://www.unodc.org/unodc/en/money-laundering/globalization.html> (20.09.2015.)

¹⁸⁵ D. TEREK, *Sprječavanje pranja novca i financiranja terorizma*, Računovodstvo i financije, 07. 2011.

¹⁸⁶ O. LONČARIĆ HORVAT; H. ARBUTINA, *Osnove međunarodnog poreznog prava*, Narodne Novine d.d., Zagreb, 2007., str. 75.,76.

¹⁸⁷ W. C. GILMORE, *Dirty Money -The evolution of international measures to counter money laundering and the financing of terrorism*, Council of Europe Publishing, 2004.

¹⁸⁸ S. TASEVA, *Pranje novca i terorizam*, Pravni savjetnik, 10/II, Sarajevo, 2004., str. 102.

¹⁸⁹ *Suppressing the financing of terrorism: a handbook for legislative drafting*, Washington D:C., IMF, 2003.

¹⁹⁰ J. DINIĆ, *op. cit. (bilj. 125)*, str. 967-980.

¹⁹¹ D. BOLTA, *op. cit. (bilj. 128)*, str. 423.

¹⁹² Ured za sprječavanje pranja novca (financijsko-obavještajna jedinica), *op. cit. (bilj. 131)*, str. 5, 7-13, 15-24.

¹⁹³ W. C. GILMORE, *op. cit. (bilj. 187)*

¹⁹⁴ J. DINIĆ, *op. cit. (bilj. 125)*, str. 967-980.

¹⁹⁵ S. CINDORI; T. PETROVIĆ, *Indikatori rizičnosti i bankarskog sektora u okvirima prevencije pranja novca*, 04.2016.

¹⁹⁶ S. NUHANOVIĆ; M. BARAKOVIĆ NURIKIĆ, *Mogućnost unapređenja aktivnosti sprječavanja pranja novca na globalnom nivou*, MESTE Konferencija, Beograd, 2014.

koji su potencijalno sumnjivi glede aktivnosti pranja novca i/ili financiranja terorizma.¹⁹⁷ Konvencija Ujedinjenih Naroda protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih tvari predstavlja prvi sporazum s ciljem poduzimanja preventivnih i represivnih mjera protiv pranja novca.¹⁹⁸ Kao kompleksni fenomen, pranje novca se ne može prevenirati samo sa kaznenopravnog stajališta, već se mora djelovati i na području drugih sporednih zakonodavstva.¹⁹⁹ Poslovanje na marginama legalnog sustava dovodi do podrivanja globalnog ekonomskog sustava.²⁰⁰

2. 3. POVEZANOST IZMEĐU NEPROFITNOG SEKTORA I TERORISTIČKIH ORGANIZACIJA

Teroristički napad na SAD 11. rujna 2001. potaknuo je međunarodnu zajednicu na pojačane aktivnosti usmjerene na suzbijanje terorizma te na borbu protiv njegova financiranja. Pritom je otkrivena snažna povezanost između neprofitnog sektora i terorističkih organizacija, čime se neprofitni sektor našao u fokusu interesa međunarodnih organizacija i tijela koje se bave tim područjem. Također, počelo je biti vidljivo da neprofitne organizacije pružaju direktnu i indirektnu potporu terorističkim organizacijama te da pod krinkom prikupljanja sredstava za humanitarne, vjerske, kulturne ili obrazovne svrhe često ta sredstva u konačnici namjenjuje teroristima kao alat koji im omogućuje uspješnu realizaciju terorističkih aktivnosti.^{201 202 203} “Zbog ranjivosti nefinancijskog sektora i samostalnih profesija, DNFBP sektora, u smislu pranja novca i financiranja terorizma, niskog stupnja reguliranosti i nadzora, obveznicima primjene i provedbe mjera za sprječavanje pranja novca i financiranja terorizma iz ovog sektora nužno je posvetiti posebnu pozornost.”²⁰⁴ Terorističke skupine gledaju na te organizacije kao na dobar medij za širenje svojih ideala među potencijalnim simpatizerima. Zbog jednakih ideoloških ili vjerskih uvjerenja olakšano je i prikupljanje sredstava.²⁰⁵ Zajedničke su im karakteristike da ne posluju radi stjecanja profita, neovisne su o državi i političkim strankama te promiču opće dobro i pridonose razvoju civilnog društva stvarajući temeljne demokratske principe za funkcioniranje društva.²⁰⁶ Vidljivo je da su se one i tradicionalno financirale donacijama prikupljenim od strane podupiratelja sa sličnim ideološkim, vjerskim ili političkim stajalištima, poput primjerice dijaspore koja je posebice osjetljiva na molbe za pomoć u matičnoj državi.²⁰⁷ Sredstva koja se prikupljaju u neprofitnim organizacijama za financiranje terorističkih skupina mogu potjecati iz potpuno legalnoga i legitimnog izvora, čime situacija za organizacije i institucije uključene u borbu protiv financiranja terorizma postaje zamršenija i u konačnici dovodi do označavanja neprofitnog sektora kao sektora visokog rizika koji zaslužuje poseban oprez.²⁰⁸ Mreže neprofitnih organizacija “koriste sofisticirane načine za prikupljanje i tran-

¹⁹⁷ Ž. PEDIĆ, Sprječavanje pranja novca i pristup temeljen na procjeni rizika, Zagreb, 1.2010., str. 155.-161.

¹⁹⁸ S. NUHANović; M. BARAKović NURIKIĆ, *op. cit. (bilj. 196)*

¹⁹⁹ D. ILJKIĆ, Pranje novca u domaćem i stranom zakonodavstvu, *Financije i pravo*, Vol.3, NO.1., 12.2015.

²⁰⁰ Ž. PEDIĆ, *op. cit. (bilj. 197)*, str. 155-161.

²⁰¹ Ž. PEDIĆ, Nefinancijski sektor i samostalne profesije u kontekstu sprječavanja pranja novca, Ministarstvo financija, Zagreb, 27.10. 2009.

²⁰² Al Q'aeda, prema Wrightu, Schneckeneru i Burkeu, teroristička je organizacija osnovana 1988/89. godine u području između Afganistana i Pakistana radi regrutiranja osoba za sudjelovanje u jihadu - svetom ratu protiv sovjetske invazije.

²⁰³ Ž. PEDIĆ, *op. cit. (bilj. 116)*

²⁰⁴ Ž. PEDIĆ, *op. cit. (bilj. 197)*

²⁰⁵ Ž. PEDIĆ, *op. cit. (bilj. 116)*

²⁰⁶ *Ibid.*

²⁰⁷ T. PARKMAN; G. PEELING, *Countering Terrorist Finance*. Gower Publishing, 2007., Burlington, USA

²⁰⁸ Ž. PEDIĆ, *op. cit. (bilj. 116)*

sferiranje sredstava iz jednog dijela svijeta u drugi”, što predstavlja izazov za djelotvornu kontrolu i nadzor,²⁰⁹ dok se rizik povećava ako neprofitne organizacije djeluju u regijama u kojima se odvijaju terorističke aktivnosti te ako se koriste alternativnim sustavima prijenosa novca.^{210 211 212} Neprofitne su organizacije dužne u slučaju postojanja rizika provoditi mjere za prevenciju i otklanjanje.²¹³ Također, s ciljem izbjegavanja zlouporabe, neprofitne organizacije trebaju provoditi svoje financijske transakcije kroz regulirane financijske institucije poput banaka, vršiti provjeru upravljačkog kadra, voditi izvješća o pruženoj pomoći, raditi tekuće provjere pomoći koja se dodjeljuje, izvještavati FIU o sumnjivim aktivnostima i slično.²¹⁴ Međunarodna zajednica ima cilj podignuti razinu svijesti o izloženosti neprofitnog sektora opasnosti od zlouporabe i financiranja terorizma te o važnosti preglednosti njihova poslovanja. The Financial Action Task Force, nastala u Parizu 1989., ima zadatak uspostave standarda te promoviranje implementacije pravnih i operativnih mjera za prevenciju i suzbijanje pranja novca i/ili financiranja terorizma.^{215 216} FATF označuje neprofitni sektor kao “krucijalno slabu točku u globalnoj borbi protiv financiranja terorizma”²¹⁷, dok posebna preporuka VIII. predstavlja međunarodni standard za borbu protiv iskorištavanja NPO sektora u terorističke svrhe.²¹⁸ Nadalje, 2006. FATF donosi Interpretativnu notu uz Posebnu preporuku VIII.²¹⁹ Također, države trebaju razviti jasne politike kojima se promiču transparentnost, integritet i povjerenje u NPO sektor te raditi na podizanju svijesti o izloženosti ovoga sektora potencijalnoj zlouporabi od terorista.²²⁰ 1997. formirano je stalno nadzorno tijelo MONEYVAL²²¹, s ulogom formiranja preventivnih mjera za sprečavanje pranja novca i financiranja terorizma.²²² Europska komisija 2005. izdaje “pravila ponašanja” (Code of conduct) za neprofitne organizacije, s ciljem veće transparentnosti u njihovu poslovanju i sprječavanja zlouporabe u svrhu financiranja terorizma.²²³ S osvrtom na Republiku Hrvatsku, preduvjet za poslovanje neprofitnih organizacija predstavlja otvaranje računa u poslovnim bankama preko kojih su dužne obavljati sva svoja plaćanja.²²⁴ Članak 87. ZSPNFT navodi da “ako tijela za nadzor nad djelovanjem neprofitnih organizacija tijekom obavljanja nadzora iz svojih ovlasti utvrde razloge za sumnju na pranje novca i/ili financiranje terorizma u vezi s djelovanjem neprofitne organizacije, njenih članova ili s njima povezanih osoba, dužni su o tome bez odgađanja pisano obavijestiti Ured za sprječavanje pranja novca, koji će, ako procijeni da postoje razlozi za sumnju, započeti prikupljanje i analiziranje podataka, informacija i dokumentacije u skladu sa svojim ovlastima”.²²⁵

²⁰⁹ S. SULAIMAN; A. KUMAR, Modes and strategies of terrorist financing in South Asia, Expert talk, World Check Singapore, 2009.

²¹⁰ Hawala, oblik ilegalnog transfera novca osobito raširen na Bliskom istoku, Sjevernoj Africi i Južnoj Aziji.

²¹¹ Safeguarding your organization against terrorism financing. Guidance for non-profit organizations, Australian Government, 2009.

²¹² Ž. PEDIĆ, *op. cit. (bilj. 116)*

²¹³ *Ibid.*

²¹⁴ Safeguarding your organization against terrorism financing, *op. cit. (bilj. 211)*, 2009.

²¹⁵ FATF Group recommendations, http://www.fatfgafi.org/media/fatf/documents/recommendations/pdfs/FATF_Recommendations.pdf (03/02/2016)

²¹⁶ J. DINIĆ, *op. cit. (bilj. 125)*, str. 967-980.

²¹⁷ Ž. PEDIĆ, *op. cit. (bilj. 116)*

²¹⁸ *Ibid.*

²¹⁹ *Ibid.*

²²⁰ *Ibid.*

²²¹ The Committee of Experts on the Evaluation of Anti-Money Laundering Measures and the Financing of Terrorism.

²²² J. DINIĆ, *op. cit. (bilj. 125)*, str. 967-980.

²²³ M. S. POULOMI, The ECs NGO code of conduct-Unwelcome regulations, Ethical Corporation, London, UK, 2005.

²²⁴ Ž. PEDIĆ, *op. cit. (bilj. 116)*

²²⁵ *Ibid.*

2. 4. ORGANIZIRANI KRIMINAL KAO OBLIK FINANCIRANJA TERORIZMA

Ured europske policije (Europol), kao agencije za suzbijanje kriminala s drogom, bavi se obavještajnom djelatnošću u vezi s kriminalnim djelatnostima i koordinacijom među članicama u sprječavanju i borbi protiv teških oblika međunarodno organiziranog kriminala i terorizma.²²⁶ Nakon uspjeha financijskih mjera donesenih u okviru antiterorističke borbe, Al Q'aida i brojne druge terorističke skupine sve više se okreću organiziranom kriminalu s ciljem stjecanja potrebnih financijskih sredstava. Od suradnje sa skupinama organiziranog kriminala teroristi imaju i dodatnih koristi služeći se njihovom kriminalnom infrastrukturom. No, nema jasnih, javno dostupnih pokazatelja da skupine organiziranog kriminala pomažu terorističkim organizacijama u neposrednom izvršenju terorističkih djela.²²⁷ Uključivanje terorizma u organizirani kriminal s ciljem osiguranja financijskih sredstava obuhvaća dva glavna pravca, od kojih prvi predstavlja izravno uključivanje terorističkih mreža u djelatnosti organiziranog kriminala, što obuhvaća oružane pljačke, trgovinu drogom, oružjem, streljivom, eksplozivom i slučajevima krijumčarenja radioaktivnog materijala. Drugi pravac odnosi se na primjere zajedničkog djelovanja terorističkih organizacija i organiziranog kriminala.²²⁸ Zbog istog metodološkog okvira, ali različitih motiva, pripadnici organiziranih kriminalnih grupa žele zadržati novac stečen kriminalnim radnjama, pritom prikrivajući porijeklo financijskih sredstava, dok suprotno, teroristi žele sakriti svrhu novca, preciznije teroristički napad koji planiraju izvesti.²²⁹ Teroristi se sve češće okreću organiziranom kriminalu, a primjer je vidljiv u postupanju britanskih vlasti koje su provodeći istragu nakon pljačke u Sjevernoj Irskoj u prosincu 2004. otkrile da su pljačku izvršili pripadnici Irske Republikanske Armije.^{230 231 232} Al Qa'ida se bavila i krivotvorenjem novca i skupih predmeta koji se proizvode u Pakistanu i zatim krijumčare u zapadne zemlje. SAD je iznio tvrdnju da je Bugarska vodeća država u krivotvorenju dolarskih novčanica. Daljnja stepenica je pranje novca suradnjom s kriminalnom organizacijom, pritom se sve više povezujući s talijanskom mafijom koja ima mogućnost za "pranje" većih svota novca. Suradnja između terorista i kriminalnih udruženja sve više jača i razvija se na području ilegalne trgovine oružjem i eksplozivima te uzročno postoji mogućnost da se takvom suradnjom teroristi domognu i nuklearnog materijala povezivanjem s ruskim kriminalnim skupinama.^{233 234 235} Organiziranom kriminalu u Rusiji dostupno je više od 1,300 tona plutonija, oko 40,000 komada nuklearnog oružja i velike količine materijala od kojega se mogu izraditi tzv. prljave atomske bombe, čime opasnost od suradnje terorista i organiziranog kriminala postaje sve realnija.²³⁶

2. 5. NARKOTERORIZAM KAO JEDAN OD IZVORA FINANCIRANJA TERORIZMA

Narkoterorizam postaje jedan od glavnih međunarodnih problema jer djelujući kao simbioza distribucije droge i politički motiviranog nasilja potkopava nacionalnu sigurnost, javno zdravlje i osobne slobode. SAD je na globalnoj razini objavio rat terorizmu i zloupotrebi droga, dok se smatra da je 1983. pojam narkoterorizama počeo koristiti predsjednik Perua

²²⁶ S. ŠEGVIĆ, *op. cit.* (bilj. 147)

²²⁷ D. PERKOVIĆ; R. MIKAC, *op. cit.* (bilj. 46)

²²⁸ S. ŠEGVIĆ, *op. cit.* (bilj. 147)

²²⁹ J. DINIĆ, *op. cit.* (bilj. 125), str. 967-980.

²³⁰ B. VUKASOVIĆ, Utjecaj terorizma na međunarodnu (globalnu) sigurnost, Hrvatski vojnik, br. 124, 02.2007.

²³¹ S. ŠEGVIĆ, *op. cit.* (bilj. 147)

²³² B. VUKASOVIĆ, *op. cit.* (bilj. 230)

²³³ S. ŠEGVIĆ, *op. cit.* (bilj. 147)

²³⁴ KULT, *op. cit.* (bilj. 12)

²³⁵ H. VRTARIĆ, *op. cit.* (bilj. 13)

²³⁶ S. ŠEGVIĆ, *op. cit.* (bilj. 147)

Fernand Beland Terry kako bi opisao teroristički tip napada narkokartela na policijske snage njegove zemlje koje su djelovale na suzbijanju narkotika.^{237 238} Ministarstvo obrane SAD-a narkoterorizam opisuje kao terorizam koji se provodi u svrhu promicanja ciljeva trgovaca drogom.²³⁹ Daniel Boyce smatra kako narkoterorizam označava uključenost terorističkih i pobunjeničkih skupina u krijumčarenje drogom.²⁴⁰ Zbog jačanja međunarodnog nadzora terorističke se organizacije sve češće koriste manje uobičajenim mehanizmima financiranja poput trgovine drogama i uporabom plemenitih kovina. To predstavlja temelj "Goodhartovog zakona" zamjenjujući metode financiranja preko strogo reguliranih kanala s financiranjem preko manje regularnih kanala.²⁴¹ Problem i izazov predstavlja velika fluidnost i širina termina narkoterorizama.²⁴² Za raspravu o narkoterorizmu potreban je spoj dvaju sastojaka, novac od droga i teroristi.^{243 244} Politički motivirane organizacije žele uvesti reforme na razini države i društva u skladu s vlastitim ideološkim obrascem pritom koristeći i drogu kao izvor prihoda, ali zbog toga ne predstavljaju narkoteroriste.²⁴⁵ Prikazom stanja suvremenog Afganistana vidljivo je da pojedini visoko rangirani predstavnici izvorne vlasti dolaze do položaja mješavinom terora i nasilja, a sve je pritom djelomično financirano sredstvima ostvarenim trgovinom droge.²⁴⁶ Također, novac dobiven prodajom droge ulaže se u legalne financijske i gospodarske tokove u djelomično financiranje političkih opcija.²⁴⁷ Ujedinjeni narodi i SAD djeluju kao glavni globalni akteri u akcijama suprotstavljanja izazovima narkoterorizma. UN i Europska unija proglasile su krijumčarenje drogom opasnom prijetnjom nacionalnoj sigurnosti država i građana. Izvješća UN-ova ureda za droge i kriminal, UNODC, ističu da se trgovinom droge godišnje okrene više od 1,1 milijardu američkih dolara, dok je posao s drogom vrijedan oko 400 milijardi godišnje.²⁴⁸ "Nema robe na svijetu koja postiže tako veliku razliku u cijeni od lokacije gdje se ilegalno proizvodi do lokacije ilegalne prodaje, kao što to postiže droga."²⁴⁹ UN izražava zabrinutost zbog povezanosti između krijumčarenja droga i financiranja terorizma u Africi.²⁵⁰ Da veliki dio zarade od krijumčarenja narkotika završava u rukama terorističkih skupina potvrdio je i Odbor za unutarnju sigurnost Parlamenta Bugarske u izvješću od 9. travnja 2008. Odbor je ukazao da je dio novca stečen trgovinom droga završio u rukama Hezbolaha, Islamskog Jihada i kršćanskih paravojski na Bliskom istoku.^{251 252} 1999. UN donosi Međunarodnu konvenciju za suzbijanje financiranja terorizma, dok je Vijeće sigurnosti u Rezoluciji 1373(2001) izrazilo zabrinutost zbog bliske veze između međunarodnog terorizma i transnacionalnog

²³⁷ HARTELIUS, *Narcoterrorism*. EastWest Institute i Swedish Carnegie Institute, Policy Paper, 01. 2002., http://kms.isn.ethz.ch/serviceengine/Files/ISN00/publication/document_singledocument/fcb-ce0-c-bbc-cafaen200-02-20/Narcoterrorism.pdf

²³⁸ D. PERKOVIĆ; R. MIKAC, *op. cit. (bilj. 46)*

²³⁹ HARTELIUS, *op. cit. (bilj. 237)*

²⁴⁰ *Ibid.*

²⁴¹ S. ŠEGVIĆ, *op. cit. (bilj. 147)*

²⁴² D. PERKOVIĆ; R. MIKAC, *op. cit. (bilj. 46)*

²⁴³ B. M. JENKINS, *The New Age of Terrorism Chapter*. The Rand Corporation, California, Santa Monica, 2.02.2002., <http://www.rand.org/pubs/reprints/2000/RANDRP2.pdf>

²⁴⁴ D. PERKOVIĆ; R. MIKAC, *op. cit. (bilj. 46)*

²⁴⁵ T. MAKARENKO, *The Organised Crime Angle*, U: Bjrnehed, Emma, *Narco-Terrorism: The Merger of the War on Drugs and the War on Terror*, str. 2.

²⁴⁶ D. PERKOVIĆ; R. MIKAC, *op. cit. (bilj. 46)*

²⁴⁷ *Ibid.*

²⁴⁸ R. JEAN-FRANCOIS, *Točno u podne*, Golden marketing, Tehnika knjiga, Zagreb, str. 146.

²⁴⁹ D. KLARIĆ, *Droga – (ne)rješiv problem*, Studio za grafičko oblikovanje, Zagreb, str.6.

²⁵⁰ P. GALLAHUE, *Narco-Terror: Conflating the Wars on Drugs and Terror*, Essex Human Rights Review, 2002., <http://projects.essex.ac.uk/ehrr/VNGallahue.pdf>.

²⁵¹ B. VUKASOVIĆ, *op. cit. (bilj. 230)*

²⁵² S. ŠEGVIĆ, *op. cit. (bilj. 147)*

organiziranog kriminala, nezakonitih droga, pranja novca, ilegalnog trgovanja oružjem te ilegalnog kretanja nuklearnog, kemijskog i drugih potencijalno smrtonosnih materijala.²⁵³
²⁵⁴ ²⁵⁵ Banke također, djelujući svjesno ili nesvjesno, olakšavaju pranje novca stečenog prodajom droge, a kao posljedica neoliberalnog sustava države nad tim tokovima nemaju učinkovitu kontrolu. Pristupi se suprotstavljanja narkoterizmu mogu podijeliti u tri velike cjeline, polazeći od mjera i akcija poduzetih na izvoru uzgoja ilegalnih kultura, preko zapljene droge i novca dobivenog od trgovine drogom do smanjenja potražnje droge.²⁵⁶ Vanda Felbab-Brown navodi kako se najveći dio politike SAD-a protiv zloupotrebe droge u svijetu bazira na pretpostavci da će suzbijanje proizvodnje droge unaprijediti ciljeve suzbijanja zloupotrebe droge i terorizma.²⁵⁷ No, suzbijanje proizvodnje dovodi do situacije da s prekonvencionalnim pristupom nije posvećena dovoljna pozornost društvenoj i političkoj dimenziji. Daljnja mogućnost sprječavanja razvoja narkoterizma predstavlja presijecanje transportnih linija droge i njihova zapljena, a slijedi ju presijecanje tokova ilegalnog novca i oduzimanje navedenog.²⁵⁸

3. SUSTAV ZA BORBU PROTIV FINANCIRANJA TERORIZMA

Međunarodna zajednica, s naglaskom na SAD i EU, razvila je opsežan sustav za borbu protiv financiranja terorizma s dokumentima koji čine pravnu, političku i akcijsku osnovu za učinkovitu borbu.²⁵⁹ Kontinuitet u razvoju međunarodnih standarda u sprječavanju i otkrivanju pranja novca i/ili financiranja terorizma u području financijskog i nefinancijskog sektora omogućava da se vrijednost financijskih informacija značajno poveća.²⁶⁰ Međunarodni dokumenti koji su usmjereni na monetarne aspekte terorizma implementirani su u nacionalna zakonodavstva velikog broja država, no oni se kreću u okviru formaliziranih i legalnih financijskih institucija. Pritom van prostora nadzora ostaje veliki dio aktivnosti, što predstavlja svojevrsnu sivu zonu, kao primjerice financijske djelatnosti humanitarnih organizacija te transakcije u okviru muslimanskih tradicionalnih bankarskih sustava. Strategija za borbu protiv terorizma, Haaški program, sadržava opširan *schengenski acquis*.²⁶¹ Države se sve više usklađuju s međunarodnim standardima kako bi zajedničkim snagama pokušale izazvati sinergijski efekt i postići kooperaciju svih tijela međusobno kako unutar, tako i izvan države.²⁶² Uvođenje sve veće transparentnosti kod otvaranja bankovnih računa i financijskih transakcija treba se odvijati uz suradnju sa nizom institucija, od policije i obavještajnih službi do carinskih i inspeksijskih službi, uz praćenje profesionalnog i neovisnog pravosuđa.²⁶³ Nadzorom u bankarskom poslovanju i financijskim transakcijama sprječava se pranje novca, dok se novom pravnom regulativom omogućava zamrzavanje i konfiskacija imovine i financijskih sredstava osumnjičenih za terorističke aktivnosti ili pomaganje teroristima.²⁶⁴ Protuterizam je iznimno skup, što iznosi i podatak da je u okviru

²⁵³ A. P. SCHMID, *Terrorism and Drug Trafficking: A Case of Narco-terrorism*, International Summit on Democracy, Terrorism and Security, Madrid, March 2000.

²⁵⁴ VERDUGO, *Challenges in Strengthening the International Regime to Combat the Financing of Terrorism*, Real Instituto Elcano, 2000.

²⁵⁵ D. PERKOVIĆ; R. MIKAC, *op. cit. (bilj. 46)*

²⁵⁶ *Ibid.*

²⁵⁷ V. FELBAB-BROWN, *Shooting up: Counterinsurgency and the War on Drugs*, Washington, D.C.: Brookings Institution Press, str. 2-6.

²⁵⁸ D. PERKOVIĆ; R. MIKAC, *op. cit. (bilj. 46)*

²⁵⁹ Ured za sprječavanje pranja novca (financijsko-obavještajna jedinica), *op. cit. (bilj. 131)*, str. 5, 7-13, 15-24.

²⁶⁰ *Ibid.*

²⁶¹ S. ŠEGVIĆ, *op. cit. (bilj. 147)*

²⁶² *Ibid.*

²⁶³ *Ibid.*

²⁶⁴ *Ibid.*

“rata protiv terora” unutarnja sigurnost u razdoblju 2001.-2011. koštala bilijun dolara, dok su američke inozemne operacije premašile iznos od 2 bilijuna dolara.²⁶⁵ Nadalje, troškovi rata u Iraku, koji je sastavni dio američkog protuterorističkog angažmana, premašili su 3 bilijuna dolara, od čega su izravni troškovi 1,6 bilijuna, dok su neizravni troškovi, odnosno makroekonomski utjecaji rata procijenjeni na iznos između 1 i 2 bilijuna dolara.²⁶⁶ Time je u pokušaju ostvarenja političke moći, koristeći vojnu moć, američka država bitno utjecala na vlastitu gospodarsku moć.

3. 1. NA RAZINI UN-a

U razdoblju između 1970. i 1999., Ujedinjeni narodi donose znatan broj konvencija i protokola glede problema terorizma, čime međunarodno-pravni okvir za borbu protiv terorizma čini 12 UN-ovih Konvencija i Protokola, koje je Republika Hrvatska zaključno s travnjem 2005. godine i ratificirala.²⁶⁷ Međunarodni standardi glede financiranja terorizma obuhvaćaju UN-ovu Međunarodnu konvenciju o suzbijanju financiranja terorizma te 9 Specijalnih preporuka FATF-a.²⁶⁸ Vijeće sigurnosti UN-a, Rezolucijom 1373 (2001.), naglašava značenje sprječavanja financiranja terorizma kao prijetnje međunarodnom miru i sigurnosti.²⁶⁹ Konsolidirana lista pomaže obveznicima u prepoznavanju sumnjivih klijenata i entiteta, pritom olakšavajući borbu protiv financiranja terorizma. Lista sadržava sve osobe i entitete koji su pod sankcijama Vijeća sigurnosti UN-a.²⁷⁰ Problem se javlja pri istodobnom postojanju Međunarodne konvencije i Rezolucije 1373 (2001), što doprinosi konfuziji zbog nejasnoće koji izvor treba primijeniti u konkretnoj situaciji.²⁷¹

3. 2. NA RAZINI EUROPSKE UNIJE

Europsko vijeće osniva Trevi grupu 1975., s ciljem djelovanja kao forum za suradnju ministarstva unutarnjih poslova i policijskih službi u razmjeni informacija o terorističkim aktivnostima. Nakon terorističkog napada u Madridu, Europsko je vijeće pozvalo članice na implementaciju Konvencije OUN o sprječavanju financiranja terorizma iz 1999. i Rezolucije VS S/RES/1373(2001), usmjerene na zamrzavanje imovine. Nakon 2001. Vijeće Europe usvaja Akcijski plan koji predviđa snažniju policijsku i pravosudnu suradnju. Povrh toga, Vijeće za pravosuđe i unutarnje poslove usvojilo je niz odluka iz područja sprječavanja financiranja terorizma. Krajem 2001. Vijeće Europe i Parlament usvajaju Direktivu o sprječavanju uporabe financijskog sustava za pranje novca.²⁷² S istim ciljem osnovana je i Financijska obavještajna jedinica (FIU). 2003. države članice EU usvajaju Okvirnu direktivu o provedbi odluka u EU o zamrzavanju imovine i dokaza. Konvencija 141. Vijeća Europe o pranju, traganju, privremenom oduzimanju i oduzimanju prihoda stečenog kaznenim djelom i o financiranju terorizma predstavlja cjeloviti akt usmjeren na postizanje većeg jedinstva u vođenju zajedničke kaznene politike usmjerene na suzbijanje teških kaznenih djela i lišavanje počinitelja kaznenog djela tako stečenih prihoda.²⁷³ Europska unija 2005.

²⁶⁵ M. BILANDŽIĆ, *op. cit. (bilj. 22)*

²⁶⁶ J. STIGLITZ; L. BILMESU, *The Three Trillion Dollar War*, 2008.

²⁶⁷ Ured za sprječavanje pranja novca (financijsko-obavještajna jedinica), *op. cit. (bilj. 131)*, str. 5, 7-13, 15-24.

²⁶⁸ *Ibid.*

²⁶⁹ S. ŠEGVIĆ, *Međunarodni terorizam u hrvatskom zakonodavstvu i sudskoj praksi*, Hrvatska pravna revija, Zagreb, 2006.

²⁷⁰ Ž. PEDIĆ, *op. cit. (bilj. 116)*

²⁷¹ D. DERENČINOVIĆ, *Prilog cost-benefit analizi mjera za suzbijanje financiranja terorizma*, Pravo i porezi, Zagreb, 2005.

²⁷² S. ŠEGVIĆ, *op. cit. (bilj. 147)*

²⁷³ D. ILJKIĆ, *op. cit. (bilj. 199)*

donosi Treću direktivu o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma.²⁷⁴ RH je tu materiju najvećim dijelom ugradila u kazneno zakonodavstvo u okviru usklađivanja propisa s europskim pravnim sustavom.²⁷⁵

3. 3. NA RAZINI SAD-a

SAD usvaja uredbe kojima se omogućava blokiranje transakcija pojedinaca i tvrtki za koje se sumnja da surađuju s terorističkim organizacijama. Doneseno je i niz antiterorističkih mjera koje države članice antiterorističke koalicije moraju provesti.²⁷⁶ SAD je 23. rujna 2001. donio izvršnu uredbu 13224, kojom određuje zamrzavanje financijskih sredstava na računima osoba koje su sudjelovale u organizaciji, pripremi i izvođenju napada. Nadalje, SAD razvija i strategiju za borbu protiv financiranja terorizma” ne samo da bi se procesuirali već počinjeni zločini, nego i da se preduhitre teroristi u eventualnom počinjenju zločina”.²⁷⁷

3. 4. NA RAZINI HRVATSKE

Republika Hrvatska donosi 2008. Nacionalnu strategiju za prevenciju i suzbijanje terorizma kojom je definiran terorizam.²⁷⁸ Zakonodavni okvir obuhvaća Zakon o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma te devet pravilnika o provođenju tog Zakona.²⁷⁹ Ured za sprječavanje pranja novca, kao financijsko-obavještajna jedinica, tek u interaktivnoj suradnji s drugim nacionalnim nadležnim tijelima i stranim financijsko-obavještajnim jedinicama može u potpunosti dati svoj puni doprinos u cilju sprječavanja korištenja financijskog sustava za pranje novca i/ili financiranje terorizma.^{280 281} Ured u svom sastavu obuhvaća Odjel za prevenciju i Odjel za analitiku.²⁸² Ured analizira zaprimljene transakcije u svrhu utvrđivanja sumnje na pranje novca i/ili financiranje terorizma te time predstavlja posredničko tijelo između financijskog i nefinancijskog sektora s jedne strane, koji Uredu prijavljuju sumnjive transakcije, te tijela progona s druge strane.^{283 284} “Tijekom 2013. Ured je bankama izdao ukupno 46 naloga za privremenu blokadu obavljanja sumnjivih transakcija u iznosu od 52,6 milijuna kuna te 5 naloga za stalno praćenje financijskog poslovanja.”²⁸⁵ Ured predstavlja i dio sustava prevencije. No, on ne predstavlja istražno tijelo nadležno za provođenje financijskih istraga,²⁸⁶ jer su za provođenje tih radnji nadležna tijela progona i tijela nadzora iz sustava sprječavanja pranja novca i/ili financiranja terorizma.^{287 288}

²⁷⁴ Direktiva 2005/60/EC

²⁷⁵ S. ŠEGVIĆ, *op. cit.* (bilj. 147)

²⁷⁶ *Ibid.*

²⁷⁷ D. STIPETIĆ, Nadzor financijskih tokova terorizma, Hrvatski vojnik, 2005.

²⁷⁸ Ured za sprječavanje pranja novca (financijsko-obavještajna jedinica), *op. cit.* (bilj. 131), str. 5, 7-13, 15-24.

²⁷⁹ Pravilnici, Hrvatska Revizorska Komora. Sustav sprječavanja pranja novca i financiranja terorizma u Republici Hrvatskoj, <http://www.revizorska-komora.hr/pdf/Prezentacije-2010/SUSTAV-SPRJECAVANJA-PRANJA-NOVCA.pdf>

²⁸⁰ Ured za sprječavanje pranja novca (financijsko-obavještajna jedinica), *op. cit.* (bilj. 131), str. 5, 7-13, 15-24.

²⁸¹ H. VRTARIĆ, *op. cit.* (bilj. 13)

²⁸² S. CINDORI, *op. cit.* (bilj. 177)

²⁸³ Ured za sprječavanje pranja novca (financijsko-obavještajna jedinica), *op. cit.* (bilj. 131), str. 5, 7-13, 15-24.

²⁸⁴ H. VRTARIĆ, *op. cit.* (bilj. 13)

²⁸⁵ Izvješće Ureda za sprječavanje pranja novca za 2014. godinu, <http://www.index.hr/vijesti/clanak/u-hrvatskoj-blokirano-211-milijun-kuna-zbog-financiranja-terorizma-i-pranja-novca/839701.aspx>, (10.9.2017.)

²⁸⁶ Zakon o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma, NN 87/08, 25/12

²⁸⁷ Ured za sprječavanje pranja novca (financijsko-obavještajna jedinica), *op. cit.* (bilj. 131), str. 5, 7-13, 15-24.

²⁸⁸ H. VRTARIĆ, *op. cit.* (bilj. 13)

4. ZAKLJUČAK

Međunarodni terorizam postaje sve rasprostranjeniji, kompleksniji, ambiciozniji u ciljevima te pogubniji za zaštićene vrijednosti i slobode pojedinaca cijele međunarodne zajednice. Nepostojanje jedinstvene i objektivne definicije pojma terorizam omogućava subjektivno klasificiranje nekog djelovanja kao terorističkog, pritom označavajući da dok su za jedne teroristi teški zločinci, za druge su oni istovremeno borci za slobodu i nacionalni osloboditelji. Antiteroristička koalicija uviđa da terorizam nije samo prijetnja nacionalnoj sigurnosti, već i cijelom sustavu globalne sigurnosti. Uzrokujući političku nestabilnost terorističko djelovanje negativno utječe na globalni ekonomski rast i razvoj. Problem u borbi protiv terorizma predstavlja neznanje kako se boriti i obraniti u borbi u kojoj suprotstavljena strana direktno krši temeljna pravila međunarodnoga humanitarnog prava. U većini država dodatni problem postoji u vidu nedovoljno reguliranog kaznenog zakonodavstva u vezi kriminalizacije novačenja za terorizam. Otežavanju uspješne borbe pridonosi i razlika između SAD-a i europskih država oko pitanja je li za suzbijanje terorizma primjereniji kaznenopravni model ili model rata protiv terorizma.²⁸⁹ Kao dvojbena pokazala se i korisnost uporabe gospodarskih sankcija UN-a.²⁹⁰ Nadalje, jedan od trenutno aktualnih problema međunarodne zajednice predstavlja i neraspologanje podacima o točnom broju pristaša, njihovim područjima i namjerama djelovanja. Postoje različita stajališta glede najučinkovitijeg načina borbe protiv terorizma: preko prestanka sudjelovanja u terorizmu, tradicionalnih pregovora, vojnih udara do psihološke borbe protiv terorista djelujući na njihovu um i svijest. Istovremeno, većina zemalja međunarodne zajednice ulažu u vlastite snage sigurnosti. Za uspješnu borbu protiv terorizma potrebno je kombinirati tri modela: upotrebu politike i diplomacije, provođenje adekvatnog zakonskog sustava i kaznenog zakonodavstva te korištenje vojnih snaga.²⁹¹ "Decentralizirane strukture odlučivanja i proizvodnje neke tržišne privrede najbolje su sredstvo za ograničavanje gospodarskih posljedica terorizma."²⁹² Potrebno je i ugledati se na riječi K. Annana, koji ističe kako se nije dopušteno boriti protiv terorista njihovim metodama.²⁹³ Stoga, primarni imperativ u djelotvornom protuterorizmu postaje očuvanje sloboda pojedinaca i drugih najviših vrijednosti liberalnih demokracija. Slijedeći riječi prof. Cvrtile i prof. Bilandžića rješenje treba pronaći prvenstveno sagledavajući uzroke, gdje pritom nejednaka distribucija kontrole nad gospodarskim resursima predstavlja jedan od okvira u kojem treba tražiti uzroke terorizma.²⁹⁴

Pranje novca i financiranje terorizma predstavljaju ozbiljne prijetnje međunarodnoj sigurnosti, miru te održivosti i stabilnosti financijskog sustava cijele zajednice. Slijedom rečenog, protuteroristička politika treba dobiti primarno mjesto u rješavanju problema nacionalne i međunarodne sigurnosti, a pritom treba biti slojevita kao i sam terorizam. Ona iziskuje nacionalnu i međunarodnu suradnju na gospodarskom, financijskom, diplomatskom, obavještajnom, policijskom, vojnom, logističkom i prometnom planu. Dolazi i do razvoja i jačanja međunarodnog nadzora nad bankarskim poslovanjem i financijskim transakcijama dok je donošenje međunarodnih akata omogućilo zamrzavanja i konfiskaciju financijskih sredstava i imovine terorista. Analizom terorističkih napada vidljivo je da su za njihovo izvođenje potrebni mali iznosi čime se terorizam može okarakterizirati kao jeftino sredstvo dok je antiterorizam vrlo skup. U procesu usklađivanja s međunarodnim

²⁸⁹ D. DERENČINOVIĆ, *op. cit. (bilj. 91)*, str. 546-573.

²⁹⁰ D. LAPAŠ, *op. cit. (bilj. 23)*

²⁹¹ P. WILKINSON, *op. cit. (bilj. 49)*, str.40., 239.

²⁹² Terorizam će najveće ekonomske posljedice ostaviti na turizam i trgovinu, 17.11.2015., <http://www.seebiz.eu/terorizam-ce-najvece-ekonomske-posljedice-ostaviti-na-turizam-i-trgovinu/ar-124355/> (16.11.2017.)

²⁹³ D. DERENČINOVIĆ, *op. cit. (bilj. 91)*, str. 3-4.

²⁹⁴ R. OKIĆ, *op. cit. (bilj. 109)*, str. 13.

standardima i normama Republika Hrvatska uvodi promjene u svoje zakonodavstvo glede materije pranja novca i financiranja terorizma.

Prema riječima Francis Bacona znanje je moć²⁹⁵, a snaga i moć znanja i zajedništva nužni su u vremenu kada dolazi do opasnosti narušavanja zaštićenih demokratskih vrijednosti liberalnih demokracija i sloboda pojedinaca, ali i cijele međunarodne zajednice. Svijet mora postati još svjesniji opasnosti rastućih fenomena financiranja terorizma i pranja novca, a također se mora dodatno naglasiti važnost djelotvorne suradnje cijele antiterorističke koalicije u borbi protiv navedenih pojava.

Terrorism: Context, Financing and Economic Consequences

Summary

Terrorism is a global issue affecting everyone, from individuals to states. As such, it represents a threat to basic principles of national and international order, shared values of freedom, human rights, peace, justice, security, and democracy. Terrorists earn revenue from several sources. It mostly includes donations from nonprofit organizations, fund-raising online, illicit proceeds derived from the occupation of territory, kidnapping for ransom, illegal sale of antiquities, narco-terrorism and by using an organized crime. Terrorism can be described as a transnational phenomenon, so in order to combat and defeat it, it is necessary to establish adequate international legal cooperation, both on regional and global level. Croatia is taking positive steps and efforts towards the implementation of an efficient money laundering and terrorist financing prevention system, which can be seen from its legislation.

Keywords: Terrorism, Financing terrorism, Money laundering, Anti-Terrorism coalition

²⁹⁵ F. BACON, "Scientia potentia est", https://en.wikipedia.org/wiki/Scientia_potentia_est (29.11.2017)